

Demokraattisen oikeusvaltion ja Metan itsesääntelyn yhteensopivuudesta: Oversight Board sananvapauden valvojana

On the Compatibility of the Democratic Rule of Law and the Self-Regulation of Meta: The Oversight Board as a Guardian of Freedom of Expression

Matias Koivulehto*

Abstrakti

Artikkeli tarkastelee Metan roolia suhteessa demokraattisen oikeusvaltion periaatteisiin. Näkökulma kohdistuu sananvapaus-ihmisoikeuden merkitykseen globaalissa verkostoyhteiskunnassa, jossa internetin välityspalvelut itsesääntelynsä sekä harjoittamansa sisältömoderointinsa kautta vaikuttavat olennaisella tavalla sananvapauden toteutumiseen sekä sitä myötä demokraattisiin prosesseihin. Vaikutusvaltansa vuoksi niiden itsesääntelyjärjestelmät muodostavat omalla tavallaan itsenäisiä normijärjestelmiä, joita ohjaavat lähtökohtaisesti erilaiset periaatteet kuin demokratiaan, ihmisoikeuksiin ja oikeusvaltiolisuuteen sitoutuvia eurooppalaisia kansallisvaltioita – varsinkin Euroopan unionin kontekstissa. Tällä on erityinen merkitys julkisen keskustelun ja vapaan mielipiteenmuodostuksen kannalta, joilla on perustavaa laatua oleva arvo demokraattisissa yhteiskunnissa. Sosiaaliset mediat sekä mahdollistavat että eräissä tapauksissa rajaavat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Ne myös jakavat tai jossain määrin jopa ovat ottaneet perinteisen median institutionaalisen roolin yhteiskunnassa. Artikkelin ote on oikeusteoreettinen, sillä se käsittelee digitaalisessa ympäristössä tapahtuvan julkisen keskustelun roolia osana itse oikeusjärjestyksen oikeutusta. Tältä osin analysoidaan Facebook-sivuston suhdetta demokratialle välttämättömään julkisuusalueeseen sekä toisaalta valtion roolia sananvapauden edistämiseen verkkoympäristössä. Teoreettinen viitekehys muodostetaan Kaarlo Tuorin oikeuden tasoitteluteoriasta sekä demokraattisen oikeusvaltion käsitteestä. Tätä kehystä vasten Facebookia/Metaa tarkastellaan eurooppalaisessa kontekstissa, johon lukeutuu sekä Euroopan unionin että Euroopan neuvoston oikeus. Pääpaino on tältä osin aihetta koskevan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön analysoinnissa. Näin muodostetun viitekehysten kautta tarkastellaan Metan Oversight Boardin roolia ja asemaa ihmisoikeuksien toteuttamisen ja itsesääntelyn rajapinnassa. Koska ihmisoikeustuomioistuimen käytännössä korostuvat valtiolle asetetut positiiviset velvollisuudet, tullaan artikkelissa siihen johtopäätökseen, että nykyistä tehokkaampi perus- ja ihmisoikeuksien horisontaalivaikutus olisi tarpeen. Tätä tukee se seikka, että Facebookin ei katsota muodostavan riittävällä tavalla demokratialle otollista julkisuusaluetta.

Asiasanat: *Oikeusvaltio, demokratia, ihmisoikeudet, sananvapaus, sisältömoderointi, sosiaalinen media, itsesääntely, oikeusinformatiikka*

---

* The author is currently pursuing a master's degree in law at the University of Helsinki, where he also earned a master's degree in social sciences, specialising in political science. This article is based on the author's bachelor's thesis.

Abstract

The article examines the role of Meta in relation to the principles of the democratic *Rechtsstaat*. The perspective focuses on the importance of the human right to freedom of expression in a global network society, where Internet intermediaries, through their self-regulation and content moderation, have a crucial impact on the realisation of freedom of expression and, by extension, on democratic processes. Because of their influence, their self-regulatory systems can be seen as independent systems of norms, governed by fundamentally different principles from those of European nation-states committed to democracy, human rights and the rule of law – especially in the context of the European Union. This is of particular importance for public debate and the free expression of opinions, which are fundamental values in democratic societies. Social media both enables and, in some cases, limits the exercise of fundamental and human rights. They also share, or to some extent have even taken over, the institutional role of traditional media in society. The article takes a legal-theoretical approach to the subject matter, as it addresses the role of public debate in the digital environment as part of the legitimacy of the legal order itself. In this respect, the article analyses the relationship between Facebook and the public sphere, which is essential for democracy, and the role of the state in promoting freedom of expression in the online environment. The theoretical framework is based on Kaarlo Tuori's theory of the levels of law and the concept of democratic *Rechtsstaat*. Against this framework, Facebook/Meta is examined in a European context, which includes both the European Union and Council of Europe law. Most focus is put on the case law of the European Court of Human Rights. Through this framework, the role and position of the Oversight Board at the interface of human rights implementation and Meta's self-regulation will also be examined. Given the emphasis in the ECtHR's jurisprudence on the positive obligations imposed on the state, the article concludes that a more effective horizontal impact of fundamental and human rights is needed. This is supported by the conclusion that Facebook may not be considered as a well-suited public sphere for democracy.

Keywords: *Rule of Law, Democracy, Human Rights, Freedom of Expression, Content Moderation, Social Media, Self-Regulation, Legal Informatics*

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaiheen tausta

"Facebook on monin tavoin enemmän valtion kuin perinteisen yrityksen kaltainen", totesi yhtiön toimitusjohtaja Mark Zuckerberg vuonna 2017.¹ Seuraavana vuonna yhtiö ilmoitti perustavansa itsenäisen lautakuntaelimen, Facebook Oversight Boardin (OSB), jonka tarkoituksiksi määriteltiin Facebookissa olevien sisältöjen moderointipäätöksiä käsittelemineen valituselimen tapaan. Lisäksi se tuottaisi Facebookille poliittisia suuntaviivoja. Zuckerberg vertasi näiden funktioiden valossa OSB:tä Yhdysvaltojen korkeimpaan oikeuteen. Perustamisen taustaksi hahmottuu Facebookin suuresta suosiosta johtuva valta-asema sananvapauden tosiasiallisena määrittelijänä ja sitä koskeva kritiikki – tilanteessa, jossa suuri osa sisältömoderoinnista tapahtuu automaattisesti ja yrityksen sisäisten sääntöjen² ja käytäntöjen mukaisesti ilman täsmällisiä perusteluja. Tämän asetelman synnyttämän yhteiskunnallisen paineen johdosta Facebook perusti OSB:n pyrkimyksensä luoda läpinäkyvyyttä ja objektiivisuutta suhteessa sisältömoderointiin.³

Facebook – nykyinen Meta Inc. – on yksi maailman suurimmista yrityksistä ja sitä voidaan pitää ihmiskunnan historian merkittävimpänä sananvapauden katalysaattorina. Meta omistaa Facebookin lisäksi Instagramin sekä Whatsappin. Näin ollen OSB:lla on vastaavasti Metan sisältömoderoinnin valvojana ja suuntaviivojen antajana huomattava vaikutus sananvapauden toteutumiseen.⁴ Eri-

---

¹ Foer, Franklin, Facebook's war on free will: How technology is making our minds redundant. Guardian 19.9.2017. [<https://www.theguardian.com/technology/2017/sep/19/facebook-war-on-free-will>]. Lainauksessa sana valtio on käännetty englannin kielen sanasta government. Samassa yhteydessä Zuckerberg painotti Facebookin kattavan laajan ihmisyyhteisön, ja että se laatii politiikkaohjelmia muita teknologiayrityksiä enemmän.

² Bickert, Monika, Publishing Our Internal Enforcement Guidelines and Expanding Our Appeals Process. 24.4.2018. [<https://about.fb.com/news/2018/04/comprehensive-community-standards/>]. OSB:n perustamisilmoituksen kanssa saman vuoden huhtikuussa Facebook julkaisi ensimmäistä kertaa sisäisen säännöstönsä koskien sisällön moderointia mikä toi esiin sen, miten suurta vaikutusvaltaa sananvapauden rajoittamiseksi oli tehty täysin läpinäkyvästi Facebookin perustamisesta lähtien.

³ Klonick, Kate, The Facebook Oversight Board: Creating an Independent Institution to Adjudicate Online Free Expression, 129 YALE L. J. 2418, 2020 (Klonick 2020a).

⁴ Schultz, Mårten, Six Problems with Facebook's Oversight Board. Not enough contract law, too much human rights. Teoksessa Bayer, Judit – Holznagel, Bernd – Korpisaari, Päivi –

tyisen suurta keskustelua välityspalvelujen vaikutuksesta julkiseen keskusteluun herätti Facebookin päätös poistaa 7.1.2021 USA:n istuva presidentti Donald Trump sen alustalta pysyvästi.⁵ Myös OSB antoi asiassa ratkaisun, jonka mukaan pysyvän poistamisen sijaan Facebookin tuli tehdä kuuden kuukauden päästä poistosta asian uudelleenarviointi.⁶

Euroopan neuvosto (EN) on kuvailut sosiaalisten verkostoitumisen palvelujen olevan ihmisoikeuksien toteuttajia ja demokratian katalysaattoreita. Samassa yhteydessä se on kuitenkin todennut, että ihmisoikeudet, kuten sananvapaus, yksityisyyden suoja ja ihmisarvo voivat olla niissä uhattuina. Lisäksi ministeri-komitea kehotti välityspalveluita kunnioittamaan ihmisoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatetta implementoimalla itse sekä yhdessä valtioiden kanssa yhteis-sääntelyyn perustuvia mekanismeja, jotka kattaisivat menettelyllisiä takeita ja helposti saatavilla olevia oikeussuojakeinoja.⁷ Ministeri-komitea on kehottanut vuonna 2018 sosiaalisen median alustoja itsesääntelyyn,⁸ kuten on tehnyt myös Euroopan unioni (EU).⁹ Myös Euroopan komission huhtikuussa 2022 antamassa julistuksessa internetin tulevaisuudesta todetaan, että internetin kohdalla on vahvistettava keskeisiä demokraattisia periaatteita, perusvapauksia ja ihmisoikeuksia.¹⁰ Sananvapausteema on ollut myös vahvasti esillä nykyisen Twitterin omistajan, Elon Muskin, retoriikassa. Hän on myös ideoinut Twitterille OSB:n kaltaista sisältömoderointilautakuntaa.¹¹

Sosiaalisen median kohdalla perinteinen valtiosääntöteoreettinen jaottelu yksityiseen (yksityisautonomian piiriin) ja julkisen tilaan ei ole ongelmattonta. Fa-

---

Woods, Lorna (toim.), *Perspectives on Platform Regulation: Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe*. Nomos eLibrary 2021, s. 146.

⁵ Vaaraniemi, Liisa, Kuka päättää sananvapauden käyttämisestä verkossa? Teoksessa Korpi-saari, Päivi (toim.), *Sanan vapauksia ja rajoja – Viestintäoikeuden vuosikirja 2020*. Helsinki 2021, s. 30–31.

⁶ Oversight Board: Case decision 2021-001-FB-FBR. [<https://www.oversightboard.com/decision/FB-691QAMHJ>] (käyty 20.4.2023).

⁷ Euroopan neuvoston ministeri-komitean suositus CM/Rec (2012)4, 4.4.2012.

⁸ Euroopan neuvoston ministeri-komitean suositus CM/Rec(2018)2 jäsenvaltioille verkkoalustojen rooleista ja vastuista, 7.3.2018.

⁹ Facebookin moderointi ja poistamiskäytännöt perustuvat vihapuheen osalta vuonna 2016 Euroopan komission kanssa tehtyjen käytäntösääntöjen osalta itsesääntelyyn. Käytäntösäännöt verkossa levitettävän laittoman vihapuheen torjumiseksi (31.5.2016).

¹⁰ Declaration for the Future of the Internet (IP/22/2695), 28.4.2022.

¹¹ Guardian staff and agencies, Elon Musk declares Twitter ‘moderation council’ – as some push the platform’s limits. Guardian 29.10.2022. [<https://www.theguardian.com/technology/2022/oct/28/elon-musk-twitter-moderation-council-free-speech>]

cebookin on nimittäin sanottu käyttäneen hallinnollista valtaa, joka normaalisti on kuulunut vain julkiselle vallalle; esimerkiksi sen vuonna 2021 tekemän päätöksen kieltää australialaisia julkaisijoita ja käyttäjiä jakamasta tai katselemasta uutissisältöjä on sanottu muistuttavan julkisen vallan tekemää toimea. Valtion toiminnan rajoitus ja velvoitus ei siis näyttäyty enää ainoana huolenaiheena perus- ja ihmisoikeuksien sekä demokratian suojelussa.¹² Myös esimerkiksi *Klonick* on kuvaillut sosiaalisen median alustojen muodostaneen kokonaan uudenlaisen sosiaalisen tilan ja kutsuukin niitä yhteisöjen ja kokonaisen populaatioiden uusiksi hallitsijoiksi/hallinnoijiksi (engl. New Governors), jotka soveltavat yhteisösääntöjään kuten lakia strukturoiduissa byrokratiajärjestelmissään, joita kuitenkin ensisijassa motivoi fidusiaarisena velvollisuutena liiketoiminnan maksimointi eivätkä julkisoikeudelliset arvot ja periaatteet.¹³ Lisäksi yksityisenä yrityksenä Metalla lienee yhä yrityssalaisuuksia sekä sisäisiä sääntöjä sisällön suodattamiseen liittyen. Käyttöehtojakaan Meta ei lähtökohdaisesti määrittele tyhjentävästi ja yrityksenä sillä on yksinoikeus muuttaa niitä, mitkä seikat tekevät tästä kokonaisuudesta oikeusvaltion periaatteiden näkökulmasta ongelmallisen.¹⁴

1.2 Tutkimuskysymykset ja rajaukset

Tämän artikkelin tarkoituksena on tarkastella Metan ja OSB:n toimintaa sananvapauden toteuttamisessa peilaten sitä oikeusvaltion periaatteisiin. Teoreettisena viitekehyksenä hyödynnän Kaarlo Tuorin demokraattisen oikeusvaltion käsitettä ja tavoitteena on tällä tavoin oikeusvaltio-diskurssin ja oikeuden tasoja koskevan ajattelun soveltaminen eurooppaoikeudelliseen kontekstiin.¹⁵ Tämä on luonnollinen tulokulma oikeusinformatiikkaan, jota on pidetty meta-

---

¹² Pollicino, Oreste, Digital Private Powers Exercising Public Functions: The Constitutional Paradox in the Digital Age and its Possible Solutions. European Court of Human rights 2021 (Early Draft).

¹³ Klonick, Kate, The New Governors: The People, Rules, and Processes Governing Online Speech. 131 Harvard Law Review 1598, 2018, 1602–1648.

¹⁴ Suzor, Nicolas, Digital Constitutionalism: Using the Rule of Law to Evaluate the Legitimacy of Governance by Platforms. Social Media + Society, July-September 2018, s. 7, joka korostaa oikeusvaltion näkökulmasta keskeiseksi sitä, että päätökset tulee tehdä rajattujen ja selkeiden sääntöjen mukaisesti yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti yhdessä muutoksenhakumahdollisuuksien tarjoamisen kanssa.

¹⁵ Ks. Raitio, Juha, Euroopan unioni ja oikeusvaltio. Teoksessa Aulis, Aarnio – Uusitupa, Timo (toim.) Oikeusvaltio. Kauppakamari 2002, s. 146, jonka mukaan kyseinen sovellus olisi mielenkiintoinen ja haastava tehtävä.

oikeudenalana ja oikeudellisen tiedon käyttöä koskevana teoreettisena lähestymistapana¹⁶ ja jonka oikeudelliseen verkkoyhteiskuntaan kohdistuvan tarkastelun keskiössä on uusi eurooppalainen oikeusvaltio, jonka sääntelyn lähtökohtina ovat perus- ja ihmisoikeudet¹⁷.

Näin ollen tutkimus asettuu oikeusinformatiikan yleiseen osaan, joka ”liittyy oikeuden, etenkin ihmisen oikeuksien ja yhteiskunnan suhteen arviointiin muuttuvassa yhteiskunnassa.”¹⁸ Demokraattisen oikeusvaltion ideaalityypin hahmottelussa on niin ikään kyse oikeusteoreettisesta orientaatiosta, johon kuuluu esimerkiksi perusoikeuksien ja demokratian suhteiden analysointia,¹⁹ mikä on oikeusteorialle oikeudellisten käsitteiden erittelytieteenä ominaista²⁰. Tämä lähestymistapa on perusteltua myös siksi, että oikeusvaltion käsitteelle ei ole (eurooppaoikeudessakaan) olemassa mitään positiivisoikeudellisessa mielessä tyhjentävää määritelmää. Oikeusvaltio käsitteenä ”elää” siinä missä verkkoyhteiskuntakin.²¹

Oikeusteoreettiselle tiedonintressille on *Siltalan* mukaan ominaista oikeudellisten ilmiöiden kriittinen analyysi, totunnaisten ajattelutapojen kyseenalaistaminen sekä oikeuden teoreettisten ja filosofisten perusteiden syvempi ymmärtäminen.²² *Tuorin* mukaan siinä on kyse metatason oikeudellisesta käytännöstä tai diskurssista, joka liittyy lainopilliseen näkökulmaan antaen sille refleksiivisen käänteen.²³ Monikansallisen Metan yhteiskunnallisen ja demokra-

---

¹⁶ Neuvonen, Riku, Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet. 2. uudistettu painos. Helsinki 2019, s. 17.

¹⁷ Saarenpää 2012, s. 44–52, joka määrittelee verkkoyhteiskunnan olevan tietoteknisesti ja viestinnällisesti erilaisiin tietojärjestelmiin sekä tietoverkkoihin sitoutunut ja niiden varassa toimiva yhteiskunta.

¹⁸ Saarenpää, Ahti, Oikeusinformatiikka. Teoksessa Tammilehto, Timo (toim.) Oikeusjärjestys osa II, 8. täydennetty painos. Rovaniemi 2012, s. 39.

¹⁹ Tuori, Kaarlo, Tuomarivaltio – uhka vai myytti? *Lakimies* 6/2003, s. 916 (Tuori 2003b).

²⁰ Tuori, Kaarlo, Ideologiakriittistä kriittiseen positivismiin. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.) *Minun metodini*. Porvoo 1997, s. 327.

²¹ Saarenpää, Ahti, Oikeusvaltio ja verkkoyhteiskunta. Teoksessa Aulis, Aarnio – Uusitupa, Timo (toim.) *Oikeusvaltio*. Kauppakamari 2002, s. 110.

²² Siltala, Raimo, Johdatus oikeusteoriaan. Helsinki 2001, s. 15–16.

²³ Tuori, Kaarlo, *Transnational Law: On Legal Hybrids and Perspectivism*. Teoksessa Maduro, Miguel – Tuori, Kaarlo – Sankari, Suvi (toim.) *Transnational Law: Rethinking European Law and Legal Thinking*. Cambridge University Press 2014, s. 51 (Tuori 2014b). Refleksiivinen käänne ilmenee nähdäkseni siinä, miten oikeudelliset käsitteet, periaatteet ja teoriat yleisten oppien ainesosina puolestaan kehittyvät teoreettisen lainopin piirissä. Ks. Tolvanen,

tiaan vaikuttavan vallan analysoimiseksi tarvitaan nähdäkseni tällaista metatason analyysia. Vaikka OSB käsittelee myös Instagramin sisältömoderointia, keskityn tässä artikkelissa Facebookiin osana Metaa²⁴.

Tutkimuskysymykseni on: *onko Metan ja sen Oversight Boardin toiminta yhteensopiva demokraattisen oikeusvaltion periaatteiden kanssa sananvapauden näkökulmasta?* Tähän vastatakseni on esitettävä muita tätä tukevia tutkimuskysymyksiä, jotka ovat:

- *voidaanko Facebookia pitää demokraattisen oikeusvaltion edellyttämänä julkisuutena?*
- *mikä on sananvapauden rooli verkkoympäristössä/Facebookissa demokratian kannalta?*
- *mikä on valtion rooli sananvapauden edistämässä verkkoympäristössä, johon lukeutuu Metan itsesääntely ja sen toteutumiseen kohdistuva OSB:n valvonta?*

Artikkelissa tarkastellaan myös sananvapauden horisontaalivaikutusta ja sen mahdollista tarvetta sosiaalisen median kontekstissa. Eurooppaoikeudellinen viitekehys mahdollistaa katsauksen aiheetta sivuavaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) oikeuskäytäntöön²⁵. Olemukseltaan sananvapaus on jokseenkin abstrakti oikeus, jota kyseisen tuomioistuimen käytäntö konkretisoi.²⁶ Tältä osin tarkastellaan EIT:n internetin, sananvapauden ja demokratian yhteyttä koskevaa ratkaisukäytäntöä. Lopuksi paneudutaan tarkemmin OSB:n

---

Matti – Väättänen, Ulla – Kolehmainen, Antti – Myrksy, Matti – Keinänen, Anssi, Oikeudellisen ajattelun perusteita. Oikeustieteiden laitos, Joensuu 2012, s. 19. Yleisten oppien käsitteet puolestaan pitävät sisällään niin sanotun kätketyn yhteiskuntateorian, sillä ne välittävät johonkin yhteiskuntateoreettiseen näkemykseen perustuvan tulkinnan säännellystä yhteiskuntaelämän alueesta. Ks. Tuori, Kaarlo, Kriittinen oikeuspositivismi. Helsinki 2000, s. 320–322.

²⁴ Charter, introduction. [<https://oversightboard.com/governance/>] (käyty 28.3.2023) (Peruskirja).

²⁵ Ks. Raitio, Juha, Huomioita oikeusvaltio-käsitteen kehityksestä ja sisällöstä Suomessa. La-
kimies 2/2017, s. 577 (Raitio 2017b).

²⁶ Ks. Tiilikka, Päivi, Sananvapaus ja lähdesuoja Suomessa. Julkaisussa Mörä, Tuomo (toim.): Lähdesuoja – Normit, ideaalit ja käytännöt. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto. Helsinki 2011, s. 14, joka toteaa KP-sopimuksen tulkinnallisen merkityksen sananvapauden käyttämistä koskevissa yksittäistapauksissa jääneen EIS:ää vähäisemmäksi. Tämän vuoksi KP-sopimusta ei käsitellä tässä artikkelissa enemmälti. EUT:n oikeuskäytäntö on myös rajattu käsittelyn ulkopuolelle jotain mainintoja lukuun ottamatta.

kuvaukseen ja sen analysointiin, mikä sen rooli ja vaikutus on demokraattisessa oikeusvaltiossa sananvapauden näkökulmasta. Artikkelissa tehdään myös lyhyt katsaus EU:n digipalvelusäädökseen²⁷.

Kaikkinensa artikkelin keskiössä on sen analysointi, mitä Metan rooli tosiasiallisen sananvapauden laajuuden määrittäjänä tarkoittaa suhteessa demokraattiseen oikeusvaltioon, jossa sananvapaus on perinteisesti ollut kansallisvaltioiden – ja niiden välisten valtiosopimusten – sääntelyyn pohjautuvaa. Nykytilanteessa monikansallisten suuryritysten itsesääntely ja sisältömoderointi vaikuttavat merkittävästi siihen, mikä on sallittujen ilmauksien kirjo lähestulkoon kaikkialla maailmassa. OSB näyttäytyy Metan osittaisena vastauksena näihin ongelmiin, ja tarkoitukseni on analysoida tämän vastauksen riittävyttä.

1.3 Keskeiset käsitteet: sisältömoderointi, itsesääntely ja oikeusvaltio

Sisältömoderoinnilla tarkoitetaan internetissä toimivan alustan tekemää arvioita alustan käyttäjien tuottamasta sisällöstä ja tämän arvioinnin johdosta tehtyä päätöstä poistaa tai säilyttää julkaisu alustalla. Arviossa ja poistamis päätöksessä on käytännössä kyse alustan käyttöehtojen ja yhteisösääntöjen implementoinnista.²⁸ Sisältöjen moderoinnin näkökulmasta ihmisten tekemä päätöksenteko on keskeistä, sillä Facebook käyttää enenevässä määrin automatisoituja metodeja sekä poistettavan sisällön tunnistamiseen että varsinaisten moderointiratkaisujen tekemiseen.²⁹ Tätä vasten OSB voidaan nähdä suuntana automaatiosta poispäin. Sisältömoderointiin voidaan katsoa kuuluvan myös alustojen muu sisältöihin liittyvä toiminta, kuten sisällön asettaminen enemmän tai vähemmän alttiiksi suurille yleisöille.³⁰

Sisältömoderoinnin keinoin alustoilta poistetaan tyypillisesti sekä laillista että laitonta materiaalia kyseessä olevan yrityksen käyttöehtojen ja sisäisten sääntöjen mukaan. Tämän lisäksi tutkimuskirjallisuudessa puhutaan sisältöregulaatiosta, jolla viitataan valtioiden toimiin saada alustoilta lainsäädäntönsä vastaiset sisällöt poistettua. Juridisesti monikansallisilla yrityksillä on velvollisuus harjoittaa toimintaansa kunkin toiminta-alueensa lainsäädännön mukaisesti.³¹

---

²⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EU) 2022/2065 digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta (digipalvelusäädös).

²⁸ Klonick 2020a, s. 2423.

²⁹ Ibid., s. 2431.

³⁰ York, Jilian C. – Zuckerman, Ethan, *Moderating the Public Sphere*. Teoksessa Jørgensen, Rikke Frank (toim.) *Human Rights in the Age of Platforms*. Cambridge 2019, s. 147–148.

³¹ Heasman, Lia, *Corporate Responsibility to Protect Human Rights: Evolution from Voluntarism to Human Rights Due Diligence*. Helsingin yliopisto 2018.

Sisältöregulaatiota ohjaavat oikeusvaltioissa niitä velvoittavat perus- ja ihmisoikeudet, mutta yrityksen toteuttamassa sisältömoderoinnissa ihmisoikeuksien rooli on vapaaehtoinen.³² Facebook onkin saanut runsaasti kritiikkiä sekä siitä, että se ei riittävissä määrin valvo ja puutu käyttäjien sisältöihin, jotka muun muassa sisältävät vihapuhetta että siitä, että se poistaa alustalta laillista materiaalia.³³

Itsesääntely taas voidaan määritellä norminasetannaksi, josta huolehtivat tai johon ainakin osallistuvat säänneltävän alan omat organisaatiot. Yhteissääntely taas viittaa tilanteeseen, jossa julkinen valta ja jonkin alan toimijat yhdessä sopivat lainsäädännön puitenormien nojalla yksityiskohtaisemmista säännöistä.³⁴ Tässä artikkelissa keskitytään itsesääntelyyn Metan vapaaehtoisena toimintana.

Oikeusvaltiokäsitteen keskeisin ydin on lakisidonnaisuus, mikä toimii mielivaltaisen vallankäytön antiteesinä sitomalla valtion toiminnan oikeuteen.³⁵ Viimeistään toisen maailmansodan jälkeen länsimaisissa perustuslaillisissa demokratioissa on kuitenkin katsottu, että lakien muodollinen noudattaminen ei vielä tarkoita oikeusvaltiollisuutta.³⁶ Oikeusvaltion käsitteen yleisiä tunnuspiirteitä ovatkin lainsäädäntöön perustuva hallinto, viranomaisten toiminnan julkisuus ja siitä valittamisen mahdollisuus sekä valtion viranomaisia koskeva valanjako ja se, että valtio turvaa ihmisoikeuksien toteutumisen.³⁷ Liberaalia demokratiaa koskevassa teoriassa lähdetään siitä, että demokraattisen valtion on oltava oikeusvaltio, joka puolustaa oikeudellisesti yksilönvapautta ja erityisesti poliittista vapautta.³⁸ Oikeusvaltion arvoiksi lukeutuvat suostumus, ennakoitavuus ja menettelylliset oikeudet osana hyvää hallintoa.³⁹ Jäljempänä demokraattisen oikeusvaltion käsitettä täsmennetään Kaarlo Tuorin katsannon

---

³² Jørgensen, Rikke Frank – Zuleta, Lumi, Private Governance of Freedom of Expression on Social Media Platforms. *Nordicom Review* 2020 41(1), s. 57.

³³ *Ibid.*, s. 60.

³⁴ Tuori, Kaarlo, *Oikeuden ratio ja voluntas*. Helsinki 2007, s. 287.

³⁵ Ruutu, Karol, *Oikeusvaltioperiaate ja kansallinen identiteetti Euroopan unionin oikeudessa Puolan oikeuslaitosta koskevien uudistusten valossa*. *Defensor legis* 2/2021 – artikkeleita eurooppaoikeudesta, s. 475.

³⁶ Raitio, Juha – Rosas, Allan – Pohjankoski, Pekka, *Oikeusvaltiollisuus Euroopan unionissa ja Suomessa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:39, s. 13.

³⁷ Tiensuu, Pauli, *Oikeuksien ja demokraattisen kamppailun suhteesta*. Teoksessa Aalto-Heinilä M. – Kurki, Visa (toim.), *Mitä oikeudet ovat?: Filosofian ja oikeustieteen näkökulmia*. Gaudeamus 2019, Helsinki, s. 181.

³⁸ Sartori, Giovanni, *The Theory of Democracy Revisited*. Part 2: The Classical Issues. Chatham: Chatham house Publishers 1987, s. 380.

³⁹ Suzor 2018, s. 2.

mukaisesti. Tämän tarkoituksena on yhtäältä pohjustaa oikeuden ja valtiovalan legitimitietin suhde demokratiaan ja toisaalta tarkastella tämän legitimaatioprosessin suhdetta Facebookin yhteiskunnalliseen ei-valtiolliseen valtaan, jonka merkitys sananvapauden kannalta on olennainen. OSB:n päämäärä taas on sen peruskirjan mukaan nimenomaisesti sananvapauden edistäminen, minkä takia sen roolia tarkastellaan osana laajempaa sisältömoderointiin liittyvää kokonaisuutta.⁴⁰

2 Facebookin asema demokraattisessa oikeusvaltiossa

2.1 Demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion kolminaisuus

Tuori puhuu nykyaikaisen oikeuden ominaisesta syvärakenteesta, joka olisi yhteisesti esimerkiksi Suomen, Saksan, Englannin ja USA:n oikeuskulttuurien ytimessä huolimatta siitä, että ne monellakin tapaa poikkeavat toisistaan. Tuorin tasoitteluteoriassa oikeuden normatiivisen syvärakenteen muodostavat oikeusperiaatteet, joihin kuuluvat ihmisoikeudet yleisinä normatiivisina ideoina, muut oikeusvaltiota luonnehtivat periaatteet sekä demokratiaperiaate.⁴¹ Koska oikeuden pintatasolta ei ole löydettävissä oikeusvaltiota määrittävää normia, on perusteltua suunnata katse oikeuden syvemmille tasoille.⁴² Myös sananvapaus voidaan hahmottaa aatteena sijoittuvan oikeuden syvätasolle.⁴³ Sananvapauden näkökulmasta demokratiaperiaate kytkeytyy olennaisella tavalla diskurssiperiaatteeseen, joka ”sitoo normien legitimiymien niiden hyväksyttävyyteen avoimissa, vapaisissa ja tasa-arvoisissa diskursseissa.”⁴⁴

Oikeusvaltio, ihmisoikeudet ja demokratia muodostavat Tuorille demokraattisen oikeusvaltion arvoperustan.⁴⁵ Nämä normatiivisen syvärakenteen elementit ovat samat kuin EN:n kolme pilaria.⁴⁶ Periaatteet ilmenevät myös SEU

---

⁴⁰ Peruskirja, johdanto.

⁴¹ Tuori, Kaarlo, *Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt*. Helsinki 2003, s. 60–63 (Tuori 2003a).

⁴² Raitio – Rosas – Pohjankoski 2022, s. 14, jossa kirjoittajat toteavat ko. lähestymistavan soveltuvan sekä kotimaisen että EU:n oikeusvaltiollisuuden tarkasteluun.

⁴³ Neuvonen, Riku, *Sananvapaus, joukkoviestintä ja sääntely*. Helsinki 2005, s. 61.

⁴⁴ Tuori 2000, s. 252.

⁴⁵ Tuori, Kaarlo, *Properties of Law*. Cambridge University Press 2021, s. 274 & 284.

⁴⁶ European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), *Report on the Rule of Law, Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session, Venice 25-26 March 2011, Strasbourg, 4 April 2011, Study No. 512/2009, CDL-AD(2011)003rev.* (Venetian komissio 2011), s. 10–11 ja Euroopan neuvoston perussäännön johdanto.

2 artiklan mukaisissa unionin perustana olevissa arvoissa.⁴⁷ Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen on lisäksi SEU:n 49 artiklan mukaan myös EU:n jäsenyyden ennakkoehto. Myös EU:n perusoikeuskirjan johdannossa todetaan, että ”Unioni on tietoinen henkisestä ja eettisestä perinnöstään, ja unionin perustana ovat ihmisarvon, vapauden, yhdenvertaisuuden ja yhteisvastuullisuuden jakamattomat ja yleismaailmalliset arvot. Se rakentuu kansanvallan ja oikeusvaltion periaatteille.”⁴⁸

On argumentoitu, että myös EU:n kontekstissa nämä kolme elementtiä ovat keskinäisriippuvaisessa suhteessa toisiinsa siten, että yhtäkään niistä ei voi vahingoittaa vahingoittamatta jotakin toista elementtiä.⁴⁹ *Raitiokin* on katsonut, että EU:n jäsenvaltioissa oikeusvaltio, demokratia ja ihmisoikeuksien kunnioitus tulee nähdä oikeudellisena kolmiyhteytenä niin, että nämä kolme osatekijää muodostavat tulkintakontekstin toisilleen.⁵⁰ Oikeusvaltion käsite siis linkittyy EU-oikeudelliseen tulkintakontekstiin, jossa sitä voidaan hyödyntää normatiivisena oikeudellisena käsitteenä eikä pelkästään poliittisteoreettisena konstruktiona.⁵¹ Tätä näkemystä tukee se, että Euroopan komission tuoreiden oikeusvaltion määrittelypyrkimysten perusteella oikeusvaltioperiaatteelle jäsenvaltioiden eriävistä määrittelyistä huolimatta yhteinen näkökulma ja sisältö oikeusvaltioperiaatteelle olisi löydettävissä Euroopan unionin tuomioistuimen (EUT) ja EIT:n tulkintakäytännöstä sekä EN:n alaisen Demokratiaa oikeusteitse-toimikunnan (Venetsian komission) lausuntokäytännöstä.⁵²

Oikeusvaltion käsitteen on katsottu saavan EU-oikeudessa vaikutteita myös perussopimuksista, unionin lainsäädännöstä sekä jäsenvaltioiden valtiosään-

---

⁴⁷ Artiklan ensimmäisen virkkeen mukaan ”unionin perustana olevat arvot ovat ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina.”

⁴⁸ Huomionarvoista on, että oikeusvaltion käsitettä ei SEU:ssa eikä EU:n perusoikeuskirjassa määritellä.

⁴⁹ Carrera, S. – Guild, E. – Hernanz, N., *The Triangular Relationship between Fundamental Rights: Democracy and the Rule of Law in the EU, Towards an EU Copenhagen Mechanism*. CEPS Paperbacks 2013, s. 4.

⁵⁰ Raitio, Juha, *Kiista oikeusvaltion käsitteen merkityksestä ja EU:n arvopohjasta*. Helsinki Law Review, 1/2020, s. 15.

⁵¹ Raitio, Juha, *Oikeusvaltion ääriviivat*. Helsinki 2017, s. 133 (Raitio 2017a).

⁵² Ruutu 2021, s. 476.

töperinteestä ilmenevistä kirjoitetun tai kirjoittamattoman oikeuden periaatteista.⁵³ EU:n perussopimusten mukaan EUT on toimivaltainen antamaan sitovia yhdenmukaistavia tulkintoja EU-oikeuden sisällöstä ja pätevydestä, mikä koskettaa myös oikeusvaltion käsitettä.⁵⁴

Raitio on katsonut, että EU-oikeuden (varsinkin sisämarkkinaoikeuden⁵⁵) osalta voitaisiin puhua oikeuden pintatason ilmiöiden sedimentoituneen oikeuskulttuurin tasolle.⁵⁶ Myös *Jääskinen* katsoo unionioikeudella olevan oikeuskulttuurina sekä normatiivinen että teoreettinen ydin,⁵⁷ minkä lisäksi ”länsieurooppalaiset oikeudet ja niistä juontuvat oikeudet edustavat oikeusteoreettisesti samanlaista oikeuskulttuuria.”⁵⁸ Tätä vasten eurooppaoikeudellinen viitekehys oikeusvaltion oikeuskulttuurilliselle hahmottamiselle alkaa vaikuttaa perustellulta, vaikkakin EU:n sisällä tulee huomioida jäsenvaltioiden omat valtiosääntöperinteet⁵⁹.

Tämä on keskeistä, sillä ihmisoikeus- ja oikeusvaltioperiaatteet ja niiden keskinäissuhteet saavat Tuorin mukaan eri oikeuskulttuureissa hieman eri tulkintoja. Normatiivisen syvärakenteen konkretisoitumiseen vaikuttaa lisäksi ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin kehitys, johon Tuori lukee talousjärjestelmän, valtion ja yhteiskunnan suhteen sekä yhteiskunnan jäsenten aseman hahmottamiseen liittyvät seikat.⁶⁰ Se, voidaanko puhua vielä EU-oikeuden muodostamasta syvärakenteesta, on luonnollisesti kiinnostava kysymys.⁶¹

Euroopan komission vuoden 2019 tiedonannossa todetaan oikeusvaltioon liittyen muun muassa, että

---

⁵³ Raitio – Rosas – Pohjankoski 2022, s. 37.

⁵⁴ Raitio – Rosas – Pohjankoski 2022 s. 20

⁵⁵ Kiinnostavaa onkin, että digipalvelusäädöksen oikeusperusta on SEUT 114 artiklassa, jossa määrätään toimenpiteistä sisämarkkinoiden toiminnan varmistamiseksi. Euroopan komission ehdotus (COM(2020) 825 lopullinen) asetukseksi digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista (digipalvelusäädös) ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta, s. 6.

⁵⁶ Raitio 2002, s. 147–150.

⁵⁷ Jääskinen, Niilo, Eurooppalaistuvan oikeuden oikeusteoreettisia ongelmia. Helsinki 2008, 219.

⁵⁸ *Ibid.*, s. 217.

⁵⁹ Valtiosääntöperinteiden eroavaisuuksien tasapainona on se, että jäsenvaltioiden on kunnioitettava jäsenyysehtojen mukaisia seikkoja, ks. Tuori 2000, s 228.

⁶⁰ Tuori 2000, s. 231–232.

⁶¹ Tuori 2000, s. 228. Tuorin mukaan syvärakenne voidaan EY-oikeuden kontekstissa hahmottaa itse asiassa oikeuskulttuurin tasoa vaivattomammin.

Sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus, mihin sisältyvät tiedotusvälineiden vapaus ja moniarvoisuus, on myös yksi Euroopan unionin perusarvoista. Kansalaisyhteiskunta ja riippumattomat tiedotusvälineet toimivat vahtikoirina terveisissä demokratioissa, ja niillä on keskeinen asema, kun vallanpitäjät on saatettava vastuuseen tai kun käydään julkista keskustelua ja kyseenalaistetaan julkisia päätöksiä.⁶²

Euroopan komission vuoden 2014 tiedonannossa taas todetaan perusoikeuksien toteutuvan oikeusvaltiossa vain, jos ne ovat tuomioistuinten toimivaltaan kuuluvia oikeuksia. Demokratia taas edellyttää sitä, että tuomioistuinlaitos voi taata sananvapauden, kokoontumisvapauden sekä poliittista ja vaaliprosessia ohjaavien sääntöjen noudattamisen.⁶³ Herää kysymys, miten verkkoympäristö, Facebook ja OSB tätä vasten hahmottuvat. Voidaanko niiden katsoa liittyvän sellaisiin sangen perustavanlaatuisiin ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin kehityskulkuihin ja muutoksiin, jotka olisi huomioitava syvärakenteen konkretisoitumisessa? Näistä syistä katse suunnataan jäljempänä sananvapauden toteutumiseen Facebookissa ja OSB:n toiminnassa

2.2 Demokraattisen oikeusvaltion teoria

Demokratiaperiaatteen yhdessä oikeusvaltion kanssa voidaan katsoa muodostavan pohjan demokraattisen oikeusvaltion käsitteelle, jota Tuori *Jürgen Habermasin* ajatuksiin tukeutuen pitemmällä kehittää. Demokraattinen oikeusvaltio edellyttää hänen mukaansa perusoikeudet takaavaa perustuslakia ja sillä taattua demokraattista lainsäätämismenettelyä sekä sitä tukevaa valtiosääntökulttuuria. Muodollisten vaatimusten lisäksi oikeusvaltiolla on näin ollen myös kulttuurillisia ja sosiologisia edellytyksiä. Niihin kuuluu kehittynyt kansalaisyhteiskunta julkisuusalueineen ja järjestöverkostoineen, jotka mahdollistavat kansalaisten eettis-poliittiset ja moraaliset diskurssit osana yleistä mielipiteenmuodostusta.⁶⁴

Tuorin mukaan vain demokraattinen oikeusvaltio voi ratkaista niin sanotun oikeusvaltion paradoksin, jossa valtio on oikeuden luoja, mutta samalla siihen sidottu. Ratkaisu on siinä, että demokraattisessa lainsäädäntöprosessissa

---

⁶² Euroopan komission tiedonanto Euroopan parlamentille, Eurooppa-neuvostolle ja neuvostolle, Oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittamisesta unionissa COM (2019) 163 lopullinen.

⁶³ Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle, Uusi EU:n toimintakehys oikeusvaltio- periaatteen vahvistamiseksi COM (2014) 158 lopullinen, s. 4.

⁶⁴ Tuori, Kaarlo, Demokraattisen oikeusvaltion uhkakuvia. Lakimies 1/2014 s. 94 (Tuori 2014a).

muodostuu kommunikatiivista, viestinnällistä valtaa, joka perustuu kansalaisten yhteisiin mielipiteisiin ja vakaumuksiin. Lain säätäminen synnyttää näin ollen myös edustuksellisen demokratian legitimoimiin lakeihin kiteytyneitä kommunikatiivista valtaa, joka rajoittaa hallinnollista valtion pakkovaltaa tuomioistuimissa ja hallintoviranomaisissa. Juuri tämä prosessi edellyttää perusoikeuksia ja laajaa julkista keskustelua kansalaisyhteiskunnassa tiedotusvälineissä sekä kansalaisjärjestöissä.⁶⁵ Sananvapaus perus- ja ihmisoikeutena on demokraattisen oikeusvaltion välttämätön ehto, koska se on siis välttämätön osa toimivaa kommunikatiivista valtaa ja vireän kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Lisäksi siihen sisältyy olennaisesti oikeus julkisen vallan arvostelemiseen.⁶⁶ Tämän ohella Tuori liittyy vallanjaon (lainsäädäntövallaksi, toimeenpanovallaksi ja tuomiovallaksi) keskeiseksi osaksi demokraattiseksi oikeusvaltioksi kutsuttuja valtiollispoliittisia järjestelmiä ja niitä säänteleviä valtiosääntöjä.⁶⁷ Oikeusvaltioon liitetään myös vaatimus valtion puuttumattomuudesta yksityisautonomian alueeseen.⁶⁸

Jotta demokratia voi toteutua, on kansalaisilla siis oltava käytössään yhtäläinen informaatio ja yhtäläiset mahdollisuudet osallistua julkiseen keskusteluun ja julkisen mielipiteen muodostukseen. Tutkimuskirjallisuudessa on hahmotettu näitä edellytyksiä viestinnällisten oikeuksien avulla, jotka kattavat oikeudet tietoon pääsyyn, saatavuuteen, yksityisyyteen ja vuorovaikutukseen (dialogiin), joka on erityisellä tavalla demokratian ytimessä.⁶⁹ Perus- ja ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion yhteenliittymä tulee siis näkyviin siinä, miten oikeusvaltio vaatii demokratiaa, joka taas vaatii kansalaisten sananva-

---

⁶⁵ Tuori, Kaarlo, *Julkisoikeuden perusteet*. Helsinki 2001, s. 26 ja Habermas, Jürgen, *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Polity Press 1996, s. 150, jossa Habermas jäsentää valtiovallan kommunikatiiviseksi ja hallinnolliseksi vallaksi.

⁶⁶ Von Schrowe, A, *Rumista sanoista rundia? Kurinpitorangaistus ja vankien sananvapauden rajoittaminen*. Helsinki Law Review, 1/2018, s. 82.

⁶⁷ Tuori, Kaarlo, *Vallanjako – vaiettu oppi*. Lakimies 7–8/2005 s. 1024. Ks. myös Kekkonen, Jukka, *Johdatus kontekstuaaliseen oikeushistoriaan*. Helsinki 2002. 2002, s. 106–109, joka luettelee oikeusvaltion tunnuspiirteiksi lisäksi lakisidonnaisuuden, yhdenvertaisuuden periaatteen ja kansalaisten perusoikeudet, joihin sananvapaus perinteisesti kuuluu.

⁶⁸ Tuori 2001, s. 23.

⁶⁹ Nieminen, Hannu, *Julkisuus*. Teoksessa *Mielityinen, Sampo (toim.) Oikeus ja julkisuus*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja: *Oikeuden perusteet* 33. Helsinki 2021, s. 20–25.

pautta, dialogisuutta ja informoidun kansalaisen osallistumisoikeuksia. Sananvapauden loukkauksen ollessa käsillä on edellä todetun tavoin pääsy tuomioistuimeen ihmisoikeutena myös olennainen osa oikeusvaltiota⁷⁰.

Demokraattisen oikeusvaltion periaatteiden siirtäminen ylikansalliselle tasolle ei Tuorin mukaan ole vaivatonta, kun kyseessä ovat globaalit oikeus-/normijärjestelmät, jotka eivät ole yleisen kansainvälisen oikeuden alaisia eivätkä kyseessä olevaa itsesääntelyä tai ylikansallista norminmuodostusta toteuta demokraatiaperiaatteen mukaan toimivat poliittiset elimet. Myös tällaiseen norminmuodostukseen liittyy valtaa, vaikkakaan se ei ole kansallisvaltion oikeudellisiin toimivaltuuksiin liittyvää poliittista valtaa. Tällaisesta normijärjestelmästä esimerkkinä toimii Tuorin mukaan *lex digitalis*, jonka globalisoituvat yhteiskunnalliset osajärjestelmät ovat tuottaneet itse. Se käsittää muun muassa internetin verkkotunnuksia koskevaa riitojen sääntelyä koskevan UDRP-menettelyn (Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy), jonka keskeinen toimija on yksityinen oikeushenkilö ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers).⁷¹ UDRP-menettelyissä on niin ikään mainittu sananvapauden määräävä asema ihmisoikeutena yksityisten välisissä suhteissa,⁷² mutta toisaalta ICANN suojaa ihmisoikeuksia vain jos se on vaatimuksena kyseeseen tulevan valtion lainsäädännön mukaan. ICANN ei myöskään edistä mitään ihmisoikeuksien yleismaailmallista kokonaisuutta.⁷³

Samantyyppisestä ilmiöstä voidaan puhua Metan moderointia koskevan itsesääntelyn kohdalla, johon OSB:n voidaan katsoa kuuluvan.⁷⁴ *Klonick* on todennut OSB:n muistuttavan UDRP:n riidanratkaisumenettelyä siinä, miten se

---

⁷⁰ Eurooppaoikeudellisessa kontekstissa pääsy tuomioistuimeen on olennaisesti osa EIS 6 artiklan mukaista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusta.

⁷¹ Tuori 2007, s. 279–311.

⁷² Kanalan, Ibrahim, Horizontal Effect of Human Rights in the Era of Transnational Constellations: On the Accountability of Private Actors for Human Rights Violations. European Yearbook of International Economic Law 2016, s. 454.

⁷³ Padovani, Claudia – Santaniello, Mauro, Digital Constitutionalism: Fundamental Rights and Power Limitation in the Internet eco-system. the International, Communication Gazette 2018, Vol. 80(4), s. 299.

⁷⁴ Bayer, Judit, Rights and Duties of Online Platforms. Teoksessa Bayer, Judit – Holznagel, Bernd – Korpisaari, Päivi – Woods, Lorna (toim.), Perspectives on Platform Regulation: Concepts and Models of Social Media Governance Across the Globe. Nomos eLibrary 2021, s. 39. Ks. ICANN:n ja Facebookin verrannollisuudesta myös Teubner, Gunther, Horizontal Effects of Constitutional Rights in the Internet: A Legal Case on the Digital Constitution, 3 ITALIAN L.J. 193 2017, s. 194–197.

toimii globaalina internet-tuomarina.⁷⁵ Meta ja OSB tuottavat omaa kansainvälisen skaalan kattavaa normijärjestelmää 'uusina hallitsijoina' yksityisautonomian piirissä, eivätkä ne ole kansainvälisen oikeuden alaisia vaikka pyrkisivätkin vapaaehtoisesti kunnioittamaan ihmisoikeuksia ja ottaisivat ne huomioon toiminnassaan. Lisäksi niiden toimilla on merkitsevä vaikutus demokratian toteutumiseen monitahoisessa mittakaavassa.

Lex digitalisin kaltaisten uudenlaisten normijärjestelmien muodostumisen Tuori liittää *Güntherin* analyysiin nojaten modernin oikeuden syvärakenteen globalisaatioon, joka muodostaa tietynlaisen universaalien oikeuskoodin. Se säilyttää syvätason elementeistä juristien käyttämän oikeudellisen kielen sekä sen normatiiviset ainesosat, joihin ihmisoikeusperiaatteet, oikeusvaltio ja demokratia yllä todetusti kuuluvat.⁷⁶ Oikeusinformatiikkaa sivuavassa tutkimuskirjallisuudessa tällaisesta internetiin liittyvästä ilmiöstä ja toisaalta sen ratkaisemisesta on keskusteltu niin sanotun digitaalisen konstitutionalisin viitekehysessä, jolla pyritään jäsentämään rajoja vallankäytölle verkkoyhteiskunnassa.⁷⁷ Haasteena näyttäisi olevan ennen muuta se, että nämä normatiiviset ainesosat ovat sidoksissa kansallisvaltioon, joista Metan kaltaiset toimijat tietyllä tavalla samalla irtautuvat. Digitalisaation ja globalisaation yhteisvaikutus johtaakin merkittävään epävarmuuteen tulevaisuuden oikeuselämän muodoista, ja demokraattisen oikeusvallion arvojen toteutuminen riippuu siitä, kuinka niitä kyetään toteuttamaan ei-kansallisessa ja digitalisoituneessa oikeudessa⁷⁸.

Välityspalvelujen normijärjestelmien irtaantumista ikään kuin omaksi normatiiviseksi kategoriakseen ilmentää hyvin se, miten niiden voidaan katsoa suorittavan sisältömoderointinsa myötä käytännössä kolmenlaista roolia. Ensimmäkin ne toimivat lainsäätäjän tavoin määrittäessään norminmuodostuksellaan sallitun ilmaisun tason; toisekseen tuomioistuineläytöksen tavoin tulkittessaan sisällön sallittavuutta yksittäistapauksissa; ja kolmanneksi yllä mainittujen roolien tuottamien normien täytäntöönpanijoina. Nämä kaikki roolit vaikuttavat sananvapauden alaan, josta on oikeusvaltiossa (jäljempänä käsiteltä-

---

⁷⁵ Klonick 2020a, s. 2477.

⁷⁶ Tuori 2007, s. 279–311. Tällöin jopa modernin oikeuden yhteyden kansallisvaltioon voisi hahmottaa pikemminkin kontingentiksi oikeuden pintatason ilmiöksi kuin sen ytimellisemmäksi ominaisuudeksi.

⁷⁷ Padovani – Santaniello 2018, s. 296, joiden mukaan tällainen normatiivisen viitekehys saisi sisältönsä kansainvälisistä ihmisoikeuksista ja kansallisten demokraattisten perustuslakien elementeistä.

⁷⁸ Tuori 2021, s. 273–274 & 278.

vien ihmisoikeussopimustenkin mukaan) päätettävä demokraattisen prosessin tuottaman lain tasolla. Sisältömoderoinnissa sekoittuvat haastavasti myös välityspalvelun yksityiset intressit sekä julkiset vastuut, sillä mitkään julkiset vastuut eivät ole niitä varsinaisesti velvoittavia. Toisaalta niiden mukaisen profiloitumisen voidaan nähdä olevan jopa osa niiden ansaintalogiikkaa. Näiden sananvapauteen liittyvien roolitusten voidaan nähdä olevan varsin ongelmallisia oikeusvaltion periaatteiden kannalta, mihin on edellä mainitusti kuulunut perinteinen vallan kolmijako-oppi.⁷⁹

Sosiaalisen median palvelujen yhteisö säännöissä sallittujen ilmausten laajuus on usein suppeampi kuin oikeusvaltioiden laintasoinen sääntely sallisi.⁸⁰ Tuomioistuimen kaltainen rooli on OSB:n myötä irtaantunut Metasta tietyllä tapaa erilleen, mutta sen kohdalla on yhä keskeistä se, että sisällön sallittavuus arvioidaan ensi sijassa Metan itsesääntelyyn nojaten. Facebookin onkin nähty hakeneen legitimizeettiä normijärjestelmänsä olemassaololle OSB:n perustamisella.⁸¹ Metan normijärjestelmän perusteet kuitenkin eroavat huomattavasti siitä, miten demokraattisen oikeusvaltion tuottama oikeusjärjestys ilmentää kansansuvereniteettiä, jolloin ”kansa oikeuden keinoin hallitsee itseään.”⁸² *De Gregorion* mukaan alustojen itsesääntely (yksityinen normijärjestys) on ominaisuuksiltaan lähempänä absoluuttista valtaa kuin demokraattisia arvoja. Facebookin kaltaisten alustojen käyttöehtoja onkin verrattu niin sanottuun uuteen yhteiskuntasopimukseen, jonka hyväksymisellä käyttäjät asettuvat *status subjectioniksen* asemaan suhteessa palveluntarjoajiin.⁸³

---

⁷⁹ Elkin-Koren, N. – Perel, Maayan, *Guarding the Guardians: Content Moderation by Online Intermediaries and the Rule of Law*. Teoksessa Frosio, Giancarlo (toim.), *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. Oxford 2020, s. 670–675.

⁸⁰ Ks. esim. Kemmerer – Botero-Marino – Tuchtfield – Kettemann – Eifert 2022. Botero-Marino, Catalina – Eifert, Martin – Kemmerer, Alexandra – Kettemann, Matthias C. – Tuchtfield, Erik, *Livestream – Heidelberger Salon digital: Discussion on 10 February 2022 at 17:00 CET by the Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law in cooperation with Global Freedom of Expression, Columbia University, Völkerrechtsblog, 10.02.2022*. [<https://voelkerrechtsblog.org/livestream-heidelberger-salon-digital-2/>].

⁸¹ Ks. Pollicino 2021, s. 17.

⁸² Nuotio, Kimmo – Majanen, Martti, *Rikosoikeuden poluilla*. Helsinki 2013, s. 12.

⁸³ De Gregorio, Giovanni, *Democratising Online Content Moderation: A Constitutional Framework*. *Computer Law & Security Review*. Vol. 36 2020, s. 8 (De Gregorio 2019a). Status subjectioniksella viitataan Gerog Jellinekin statusteoriassa yksilön passiiviseen ja alistuneeseen statukseen suhteessa valtioon, joka ei anna yksilölle oikeuksia eikä velvollisuuksia, ks. Leal, Mônia Clarissa Hennig, *Digital Democracy: From Status Activus Digitalis to Disinformation – Towards a New Wave of Judicialization of Politics?* *UNIO - EU Law Journal* 5(2), 2019, s. 64.

Tässä kohtaa tulee huomauttaa, että vallanjako-opissa valta tarkoittaa ensisijaisesti oikeudellista toimivaltaa eikä tosiasiallista yhteiskunnallis-poliittista valtaa. Toisaalta valtiosääntöoikeudellinen sääntely ja vallanjako-oppi pyrkivät vaikuttamaan myös tosiasiallisiin valtasuhteisiin.⁸⁴ Facebookilla on katsottu olevan merkittävän taloudellisen vallan lisäksi sääntely- ja normatiivista valtaa, mitkä ylettyvät sosiaalisten normien luomisen lisäksi valtioiden lainsäädäntöön vaikuttamiseen.⁸⁵ On siis perusteltua ottaa huomioon Meta ja OSB oikeusjärjestelmän ulkopuolisena ylikansallisena normatiivisena järjestelmänä, jolla on vaikutusta oikeusvaltion toimintaan erityisesti siinä, miten demokraattinen oikeusvaltio pystyy turvaamaan sananvapauden toteutumisen verkko-yhteiskuntatodellisuudessa. Tämän arvioimiseksi on suunnattava katse Facebookin asemaan julkisten diskurssien tilana.

2.3 Facebook ja julkisuus

Habermasin ajatteluun pohjaten toimiva julkisuus vaatii Tuorin mukaan itenäisyyttä hallinnollisten, taloudellisten ja sosiaalisten valta-asemien haltijoista. Lisäksi sen tulisi olla mediavallan aiheuttaman keskustelun vääristymisestä vapaa. Julkisuuden olemassaolo edellyttää näin ollen valtion takaamia perusoikeuksia, kuten sanan-, kokoontumis- ja yhdistymisvapautta. Varsinaisia kansalaisyhteiskunnan piirissä tapahtuvia viestinnän ja keskustelun prosesseja ei kuitenkaan voida perustuslain pykälillä sinänsä synnyttää.⁸⁶ *Saarenpääkin* on kutsunut sosiaalista mediaa kansalaisviestinnän muodoksi,⁸⁷ joten on olennaista tarkastella mielipiteenmuodostusta siellä.

Julkisen keskustelun (ja sitä kautta mielipiteen muodostamisen) määrittelylle voitaneen ottaa lähtökohdaksi oikeustieteessä vakiintunut yleisön käsite, jolla tarkoitetaan määräämätöntä ihmisjoukkoa. Jokin asia katsotaan julkiseksi, kun se on tullut yleisön tietoisuuteen. Englanninkielisessä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuskirjallisuudessa yleisöä aktiivisessa mielessä tarkoittava *public* osallistuu julkisuuden tuottamiseen ja käyttää näin valtaa, minkä myötä se osallistuu myös itse vallan tuottamiseen.⁸⁸ Tällainen valtiovallan ja oikeuden legitimaation perustana oleva deliberaatio on erityisissä hankaluuksissa sosiaalisen median aikana, jolloin pääsy informaatioon on yhtäältä erityisen vaivatonta,

---

⁸⁴ Tuori 2005, s. 1031.

⁸⁵ Shadmy, Tomer, *The New Social Contract: Facebook's Community and our Rights*. Boston University International Law Journal 37 2019 (forthcoming), s. 4–5.

⁸⁶ Tuori 2000, s. 119–121.

⁸⁷ Saarenpää 2012, s. 52.

⁸⁸ Neuvonen 2019, s. 29.

mutta jossa osallistumista vaivaavat muun muassa valeutiset ja disinformaatio.⁸⁹

Mäenpään mukaan julkisuus voidaan juridisessa mielessä jakaa neljään mahdolliseen tilaan, jotka ovat päällekkäisiä ja toisiinsa lomittuvia. Näitä ovat 1) julkinen toiminta yksityisen toiminnan vastakohtana ja siitä erottuneena tilana, 2) julkisuus avoimuutena eli julkisuusperiaatteen alaisena tilana, jossa tieto on kaikkien saatavissa, 3) julkisuus tilana, jossa julkisuutta harjoitetaan aktiivisesti, mihin kuuluu muun muassa kansalaisyhteiskunnan toiminta sekä demokraattinen yleisöjulkisuus, 4) julkisuus julkisena organisaationa ja viranomaistoiminta, jolle on luonteenomaista mahdollisuus julkisen vallan käyttöön.⁹⁰

Demokraattisen oikeusvaltion ja sosiaalisen median näkökulmasta on mielestäni tarkoituksenmukaista painottaa näkemystä, jossa *Mäenpään* mainitsemista määrittelyistä määrävän aseman saa kohtien 2 ja 3 yhdistelmä.⁹¹ Tällöin Facebookissa käyty keskustelu on luonteeltaan sellaista, jossa tieto saateetaan kaikkien saataville ja lisäksi sellaisessa tilassa, jossa kansalaisyhteiskunta voi toimia ja käydä poliittista ja yhteiskunnallista keskustelua. Tuori itse erittelee julkisuuskäsitteen kahteen osaan, jolloin se valtiokoneistossa noudatettavan julkisuusperiaatteen ohella liittyy julkisuusalueeseen, joka ilmenee ”erityisenä yhteiskunnallisena, valtiota ja yhteiskuntaa välittävänä toiminta-alueena.”⁹² *Neuvonenkin* on todennut, että ”internetin keskustelupalstoilla on kysymys pienien julkisuuden ja keskustelun kenttien muodostumisista.”⁹³ Myös Tuorin näkemyksessä kansalaisyhteiskunta muodostuu yhden poliittisen julkisuuden sijaan pikemminkin autonomisten osajulkisuuksien verkostosta.⁹⁴ Jos keskustelupalstan sijaan kyse on Facebook-tilistä, esimerkiksi Donald Trumpin, jolla on miljoonia seuraajia ja tykkääjiä, tätä vähintään voinee pitää

---

⁸⁹ Leal 2019.

⁹⁰ *Mäenpää*, Olli, *Hallinto ja oikeus*. Helsinki 2010, s. 80–81.

⁹¹ Huomattavaa on myös se, että *Mäenpään* jaon kohta 1 liittyy julkisen ja yksityisen sfäärin jakoon, joista jälkimmäiseen kuuluu yksityisoikeudellisena kokonaisuutena yksityiselämä ja taloudellinen toiminta. Kohdan 4 julkisen vallan käyttö taas asettuu vastakkain ei-julkisen vallan käytölle. Molemmat näistä teemoista ovat olennaisia tämän tutkimuksen kannalta. Ks. *Mäenpää* 2010, s. 83 & 86.

⁹² Tuori, Kaarlo, *Oikeus, valta ja demokratia*. Helsinki 1990, s. 205.

⁹³ *Neuvonen* 2019, s. 400.

⁹⁴ Tuori 1990, s. 273.

julkisuuden ja keskustelun kenttänä, jossa asioita saatetaan yleisön saataville.⁹⁵

On argumentoitu, että vaikka Meta yksityisenä yrityksenä kuuluu yksityisen autonomian piiriin, Facebookissa käyttäjien jakama tieto on luonteeltaan tarkoitettu yleisesti jaettavaksi – vaikkakin sisällön kohdeyleisöä olisi sinänsä rajoitettu. Käyttäjien näkökulman ja sen, minkälaisen kuvan Facebook itsestään alustana käyttäjille antaa, perusteella Facebookia voitaisiin pitää julkisena tilana ja alueena.⁹⁶ Jos näin ollen julkaisu Facebookissa voidaan hahmottaa määräämättömän ihmisjoukon saataville saattamiseksi, olisi kyseessä oikeudellisessa mielessä julkisesta keskustelusta. Julkisen tilan olomuoto ja julkisuuden käsitteen määrittely on jatkuvan kamppailun kohde⁹⁷. Julkisuuden teoretisoinnin kohdalla olennaista onkin se, pyritäänkö hahmottamaan jonkinlainen julkisuuden normatiivinen ideaalityyppi,⁹⁸ jolla olisi oikeusteoreettis-filosofista käyttöarvoa.

Huomattavana erona aiempaan mediakenttään, joka on perinteisesti hallinnut julkista tiedonvälitystä, on sosiaalisen median kohdalla muun muassa se, että alustat eivät julkaise omia sisältöjään sanomalehtien journalistien tavoin, vaan tämän tekevät palvelujen käyttäjät. Välittäjäpalvelut algoritmien ja sisältöjen kuratoinnin avulla kuitenkin toisaalta priorisoivat haluamiaan näkökulmia toimien näin ollen medioiden tavoin. Toiseksi alustat kuten Facebook saavuttavat huomattavasti suuremman yleisöjoukon kuin perinteinen media ja niillä on kaikinensa globaali potentiaali.⁹⁹ Kyseessä ei ole mediakorporaatio, jota koskisi erillinen median sääntely,¹⁰⁰ mutta tästä huolimatta Facebookin avulla käytännössä kuka tahansa voi toteuttaa median ja journalismin tehtävää olematta journalisti tai osa mediaa.¹⁰¹ Käyttäjiensä näkökulmasta Facebook toimii siis sisältöjen julkaisijana ja sallitun ilmaisun kirjon sääntelijänä ja tuomarina

---

⁹⁵ En tässä käsittele sen tarkemmin problematiikkaa, joka koskee esimerkiksi suljettuihin Facebook-ryhmiin tehtyjen julkaisujen julkisuutta.

⁹⁶ Burkell, Jacquelyn – Fortier, Alexandre – Wong, Lorraine (Lola) Yeung Cheryl – Simpson, Jennifer Lynn, Facebook: Public Space, or Private Space? *Information, Communication & Society*, 17:8, 2014, s. 974–985

⁹⁷ Neuvonen 2019, s. 29.

⁹⁸ Herkman, Juha, *Politiikka ja mediajulkisuus*. Tampere 2011 s. 73–82, joka tuo esiin yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa Habermasin julkisuusteoriaa kohtaan esitettyä kritiikkiä.

⁹⁹ Bayer 2021, s. 28.

¹⁰⁰ Jørgensen – Zuleta 2020, s. 52.

¹⁰¹ Neuvonen 2019, s. 24.

samanaikaisesti¹⁰² ja OSB vastaavasti valitustuomioistuimena. Facebookia käytetäänkin usein puhtaasti henkilökohtaisista asioista jakamisen lisäksi poliittisen keskustelun ja järjestäytymisen tilana. Näin ollen Facebookin sisältöjen poistamiseen liittyvä toiminta vaikuttaa suoranaisesti sananvapauden tosiasialliseen toteutumiseen demokratian kannalta olennaisissa konteksteissa.¹⁰³ Erona aiempaan mediakenttään on myös se, että siinä missä joukkoviestinnän itsesääntelynormisto ei olemukseltaan muistuta koherenttia ja koordinoitua oikeusjärjestelmää,¹⁰⁴ ei tämä Facebookin ja Metan kohdalla vaikuta yhtä lailla pitävän paikkaansa.

Algoritmien käyttö sisällön jakamisessa on myös johtanut siihen, että käyttäjille jaetaan sellaista sisältöä, joka hänestä kerätyn datan perusteella todennäköisesti vastaisi hänen näkemyksiään. Tällaisen sisällön personalisaation on sanottu johtavan niin sanottuihin suodatinkupliin¹⁰⁵ ja samanmielisten kaikkukammioihin, mikä on vastakkainen kehitys sellaiselle informaation pluralismille, jota on pidetty demokratialle ja sananvapaudelle suotuisana. Näin ollen, vaikka tietoa on saatavilla enemmän kuin koskaan, on pluralistisen ajatuksenvaihdon todennäköisyys jopa mahdollisesti alentunut.¹⁰⁶ Keskittyneillä ylikansallisilla alustapalveluilla kuten Facebookilla on siis suuri valta-asema sen päättämässä, minkälainen ilmaisu on mahdollista, ja sisältömoderointi on mekaniismi, jolla modernia verkottunutta julkista tilaa hallitaan.¹⁰⁷ Tämä koskee luonnollisesti myös Facebookissa jaettua uutisisältöä.

Näin ollen voidaan todeta, että demokratian edellyttämä julkisuus ei tässä kontekstissa toimi ihanteellisesti Tuorin erittelemällä tavalla. Myös *Fuchs* on katsonut, että vaikka sosiaalisella medialla olisi potentiaalia muodostaa julkisuusalue habermasilaisessa mielessä, se ei sitä kuitenkaan ole, sillä se ei ole riippumaton poliittisesta eikä taloudellisesta vallasta¹⁰⁸. Tilannetta ei paranna se, että alustojen vaikutusvallan informaatiovirtojen portinvartijoina on nähty

---

¹⁰² Klonick, Kate, *Facebook v. Sullivan*. Teoksessa Pozen, David E. (toim.) *The Perilous Public Square: Structural Threats to Free Expression Today*. New York: Columbia University Press 2020, s. 334 (Klonick 2020b).

¹⁰³ York – Zuckerman 2019, s. 137.

¹⁰⁴ Huovinen, Sakari, *Toimittaja, tieto ja arvopaperimarkkinat*. Kuka valvoo vapautta? Viestintäoikeuden vuosikirja 2005. Helsinki 2006, s. 41.

¹⁰⁵ Ks. Pariser, Eliel, *The Filter Bubble: What the Internet is Hiding from You*. Viking 2011.

¹⁰⁶ Pollicino 2021, s. 8.

¹⁰⁷ York – Zuckerman 2019, s. 147–148. Markkinoiden keskittymiseen liittyvästä lähentymisestä eli konvergenssista osana verkkoyhteiskunnan oikeusvaltiollisista reunaehdoista yhdessä oikeudellisen ja teknologisen konvergenssin kanssa ks. Saarenpää 2002, s. 116–120.

¹⁰⁸ Fuchs, Christian, *Social Media and the Public Sphere*. *tripleC: Communication, Capitalism & Critique* 12(1), 2014, s. 89.

vaikuttavan niin suureen osan kaikesta yhteiskunnallisesta elämästä, että voidaan puhua jopa ”perinteisen median syrjäyttämisestä demokraattisten yhteiskuntien keskeisenä instituutiona.”¹⁰⁹ *Pollicino* ja *Bietti* ovat kuvailleet ilmiötä jopa ”erittäin yksityistetyksi digitaaliseksi julkiseksi alueeksi.”¹¹⁰ Koska tämä digitaalinen julkinen sfääri on sääntelyn kannalta varsin harmaalla alueella, on muun muassa *Teubner* ehdottanut digitaalisen julkisuusalueen institutionalisoimista.¹¹¹

Kansalaisten sananvapauden, dialogisuuden ja informoidun kansalaisen osallistumisoikeuksien takaaminen verkkoympäristössä on siis selkeästi haastavaa. Facebookin merkitys sananvapauden ja demokratian toteutumisiin on olennainen, mutta ei suinkaan pelkästään hyvällä tavalla. Facebookin voidaan katsoa olevan osa sitä kansalaisviestintää, jolla on olennainen rooli kansalaisten eettis-poliittisten ja moraalisten diskurssien alustana. Facebookia ei kuitenkaan koske mediasääntely ja lisäksi Facebookin käyttämien algoritmien ja sisältömoderoinnin muotojen voidaan nähdä asettavan yhteiskunnallisille diskursseille tiettyjä ongelmallisia reunaehtoja.

3 Valtion rooli sananvapauden takaamisessa verkkoympäristössä

3.1 Sananvapaudesta eurooppalaisessa kontekstissa

Viestintään liittyvä perus- ja ihmisoikeusjärjestelmä eurooppalaisessa kontekstissa koostuu kussakin EU:n jäsenvaltiossa kulloinkin voimassa olevasta oikeudesta, jonka lähteitä ovat kansallinen lainsäädäntö, EU-oikeus ja kansainväliset sopimusvelvoitteet, joihin kuuluu sananvapauden kannalta keskeisesti kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimus (KP-sopimus).¹¹² Sananvapaus on välineneutraali perus- ja ihmisoikeus,¹¹³ joka pätee Yhdistyneiden kansakun-

---

¹⁰⁹ McGonagle, Tarlach, *Free Expression and Internet Intermediaries: The Changing Geometry of European Regulation*. Teoksessa Frosio, Giancarlo (toim.), *Oxford Handbook of Online Intermediary Liability*. Oxford 2020, s. 480.

¹¹⁰ Bietti, Elettra – Polliciono, Oresto, *Truth and Deception Across the Atlantic: A Roadmap of Disinformation in the US and Europe*. *Italian Journal of Public Law*, 2019, s. 55.

¹¹¹ Teubner 2017.

¹¹² Pesonen, Pirkko, *Viestinnän lait*. Edita Publishing 2017, s. 49.

¹¹³ Ks. KP-sopimuksen 19 artikla ja HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta s. 56–57.

tien (YK) ihmisoikeusneuvoston mukaan verkossa kuten sen ulkopuolellakin.¹¹⁴ Eurooppalaisessa kontekstissa sananvapautta tulee tasapainottaa muiden Euroopan perusoikeuskirjan perusoikeuksien oikeuksien kanssa,¹¹⁵ EIS:n muiden ihmisoikeuksien kanssa¹¹⁶ sekä kansallisten perustuslakien ja jäsenvaltioiden yhteisen valtiosääntöperinteen kanssa. Ihmis- ja perusoikeuksien ristiriitatilanteessa kansallisen viranomaisen tulee EIT:n tulkintaperiaatteiden mukaan löytää oikeuksien kesken oikeudenmukainen tasapaino, sillä ihmisoikeuksille ei ole asetettu etusijajärjestystä.¹¹⁷

3.2 Kansainväliset ihmisoikeussopimukset

KP-sopimuksen 19 artiklassa turvataan mielipiteenvapaus sekä sananvapaus, joka sisältää vapauden hankkia, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia. Oikeudellisesti merkittävin ihmisoikeussopimus Suomelle ja muutoinkin eurooppaoikeudessa on EIS. Eurooppalainen ihmisoikeusnormisto asettaa ihmisoikeuksille vähimmäistason, mutta kansallisen tason perusoikeussääntely voi taata sitä kattavamman suojan.¹¹⁸ EIS:n 1 artiklan mukaan sen osapuolet ”takaavat jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla tämän yleis-sopimuksen I osassa määritellyt oikeudet ja vapaudet.” Viittaus jokaiseen ihmisoikeuksien subjektina voidaan ymmärtää myös siten, että se tarkoittaisi oikeushenkilöitä luonnollisten henkilöiden lisäksi, mutta materiaalsen määräyksen tulkinnasta riippuu, voiko oikeushenkilö päästä puheena olevan oikeuden nauttimisesta osalliseksi.¹¹⁹ Lehtien julkaisutoimintaa harjoittavat oikeushenkilöt ovat saaneet EIT:n oikeuskäytännössä sananvapauden suoja,¹²⁰ ja välileneutraaliuden vuoksi voisi ajatella sananvapauden koskettavan myös sosiaalisen median alustoja oikeushenkilöinä.

Sananvapaudesta säädetään Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 10 artiklassa seuraavasti:

---

¹¹⁴ Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvosto, The promotion, protection and enjoyment of human rights on the Internet. A/HRC/REC/20/8, 2012, s. 3.

¹¹⁵ Euroopan perusoikeuskirja (2012/C 326/02) artikla 52.

¹¹⁶ EIS artikla 10(2).

¹¹⁷ Pesonen, Pirkko, Sosiaalisen median lait. Kauppakamari 2013, s. 51.

¹¹⁸ Nuotio, Kimmo, Miten vihapuhetta tulisi rajoittaa? Teoksessa Aalto-Heinilä, M. – Kurki, Visa (toim.): Mitä oikeudet ovat?: Filosofian ja oikeustieteen näkökulmia. Gaudeamus 2019, s. 215.

¹¹⁹ Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti: Euroopan ihmisoikeussopimus. 6. uudistettu painos. Alma Talent 2018, s. 14.

¹²⁰ Tiilikka, Päivi, Sananvapaus ja yksilön suoja – Lehtiartikkelin aiheuttaman kärsimyksen korvaaminen. Helsinki 2007, s. 118.

Jokaisella on sananvapaus. Tämä oikeus sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia alueellisista rajoista riippumatta ja viranomaisten siihen puuttumatta. Tämä artikla ei estä valtioita tekemästä radio- televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

Koska näiden vapauksien käyttöön liittyy velvollisuuksia ja vastuuta, se voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen turvallisuuden, alueellisen koskemattomuuden tai yleisen turvallisuuden vuoksi, epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi, luottamuksellisten tietojen paljastumisen estämiseksi, tai tuomioistuinten arvovallan ja puolueettomuuden varmistamiseksi.

Keskeistä on huomioida, että 10 artiklan 2 kohdan mukaan sananvapauden rajoituksen tulee olla välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa.¹²¹ Huomionarvoista sekä EIS:n että KP-sopimuksen (sekä jäljempänä käsiteltävän EU:n perusoikeuskirjan) formulaatioissa on se, että sananvapauden kuuluu oikeus vastaanottaa tietoa ja mielipiteitä. *Nuotion* mukaan vastaanottamisen oikeus liittyy oleellisesti demokratian ja sananvapauden yhteyteen siinä, että sitä kautta mahdollistetaan kansalaisten mielipiteenmuodostus, joka demokratiassa edellyttää myös sitä, että mediat saavat ilman valtion väliintuloa valita asioiden käsittelynäkökulmansa edesauttaen informaation pluralismia. Vastaanottamisen oikeuden myötä sananvapaus on siis nähtävä itse ilmaisijan ohella myös yleisölle kuuluvana oikeutena.¹²²

EU:n perusoikeuskirjan 11 artiklan mukaan ”jokaisella on oikeus sananvapauden. Tämä oikeus sisältää mielipiteenvapauden sekä vapauden vastaanottaa ja levittää tietoja tai ajatuksia viranomaisten siihen puuttumatta ja alueellisista rajoista riippumatta. Tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta kunnioitetaan.” Kyseinen sopimusartikla vastaa merkitykseltään ja kattavuudeltaan

---

¹²¹ Ks. Kortteinen, Juhani, Sananvapaus ihmisoikeutena. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.), Sananvapaus Suomessa. Tampere 2015, s. 173, jossa hän tuo esiin sen, että demokraattisen yhteiskunnan todellisuuden muuttuessa EIT:lla on mahdollisuus evolutiivisen EIS:n tulkintansa myötä muuttaa aikaisempaa tulkintaansa. Luonnollisestikaan esimerkiksi demokraattiseen yhteiskuntaan jo käsitteellisestikin täysin soveltumattomia ilmaisuvapauden rajoittamisperusteita ei voitaisi hyväksyä.

¹²² Nuotio 2019, s. 207.

EIS:n 10 artiklaa¹²³ ja sen myötä EIT:n oikeuskäytäntö koskien EIS:n 10 artiklaa ohjaa myös EUT:n tulkintoja perusoikeuskirjan 11 artiklasta.¹²⁴

3.3 Sananvapaus verkkoympäristössä

Perinteisesti Facebookin harjoittamaa tosiasiallisen sananvapauden rajoittamista esimerkiksi sisältöjen poistamisen myötä ei ole nähty juridisessa mielessä ongelmallisena, koska millään yksityisellä taholla (yrityksellä tai yksityishenkilöllä) ei ole velvollisuutta tarjota omia alustojaan tietynlaisen puheen foorumiksi.¹²⁵ Sananvapausnormien oikeussubjektina Facebookilla on ainakin USA:ssa sananvapauden nojalla oikeus hallinnoida alustalla olevaa sisältöä pitkälti miten haluaa.¹²⁶ On myös tuotu esiin, että ihmisoikeuksiin vetoaminen sananvapauden toteuttamiseksi Facebookissa ei ylipäänsä olisi relevantti tulokulma, koska juridisesti Facebookin ja sen käyttäjän välillä on kyse sopimus oikeudellisesta suhteesta, jossa määräävät sopimus oikeudelliset säännöt eivätkä ihmisoikeudet.¹²⁷ Ongelmia yksilöiden sananvapaudelle kuitenkin syntyy, koska palveluntarjoajien käyttöehdot ja yhteisösäännöt ovat usein epäselviä, sisältömoderointi on pitkälle automatisoitua ja välttämätöntä pidemmälle menevää sekä muutoksenhakuoikeus ja -menettelyt ovat sangen puutteellisia silloin, kun käyttäjän sisältö poistetaan saatavilta.¹²⁸

Ihmisoikeudet on alkujaan luotu suojaamaan yksilöä julkisen vallan väärinkäytöltä.¹²⁹ Tällöin sananvapaus on tarkoittanut sitä, että valtio on taannut yksilöille ja lehdistölle vapauspiirin ennen muuta sensuurista, mikä on tarkoittanut valtion näkökulmasta negatiivista velvollisuutta olla puuttumatta lehdistön ja kansalaisten ilmaisuun.¹³⁰ Internetissä vaikuttaa sananvapauden kannalta kolmaskin toimija; yksilöiden julkaisuja välittävä yksityinen palveluntarjoaja. Toisaalta tämän uuden sananvapauden ”kolmion” (kuten *Balkin* ilmiötä nimittää)

---

¹²³ Hoikka, Mikko, Sananvapaus Euroopan unionin oikeudessa. Turun yliopisto 2009, s. 102.

¹²⁴ McGonagle 2020, s. 475 ja myös EU:n perusoikeuskirjan 53 artikla.

¹²⁵ Lehto, Otto, Oikeus sananvapauteen: onko haitallisen puheen sallimisesta jotain hyötyä? Teoksessa Aalto-Heinilä, M. – Kurki, Visa (toim.), Mitä oikeudet ovat?: Filosofian ja oikeustieteen näkökulmia, Gaudeamus 2019.

¹²⁶ Koltay, Andrés, New Media and Freedom of Expression Rethinking the Constitutional Foundations of the Public Sphere. Bloomsbury Publishing 2019, s. 23.

¹²⁷ Jørgensen – Zuleta 2020, s. 56.

¹²⁸ Vaaraniemi 2021, s. 46.

¹²⁹ Corrin, Jennifer, From Horizontal and Vertical to Lateral, Extending the Effect of Human Rights in Post Colonial Legal Systems of the South Pacific. International & Comparative Law Quarterly, 58:1, 2009, s. 31.

¹³⁰ Neuvonen 2019, s. 96.

ensimmäiseen kulmaan liittyvät valtion seuraan myös EU ja kansainväliset järjestöt. Kansallisvaltiot ja EU yhä enenevässä määrin pyrkivät sääntelemään ja käyttämään internet-infrastruktuuria kansalaisten sananvapauden rajoittamiseen siten, että yksityiset toimijat käytännössä suorittaisivat julkiselle vallalle kuuluvia tehtäviä.¹³¹ Kun julkinen keskustelu näin siirtyy pois valtion suorasta kontrollista, internetin palveluntarjoajat nousevat asemaan, jossa heillä käyttöehtojensa ja itsesääntelynsä myötä on valta paljolti päättää yksilöiden tosiasiallisen sananvapauden reunaehdoista. Tällöin sananvapauden hallinnointi, valvonta ja täytäntöönpano verkossa monella tapaa yksityistyy. Alustojen käyttäjät eivät voi sananvapauteensa vedoten vaatia saada sisältöään julkaisuksi sosiaalisen median palveluissa.¹³² Tämä koskee myös Trumpia. Trumpin tavoin Facebookin käyttäjä voi saada asiansa OSB:n ratkaistavaksi, mutta tällöinkin sananvapaudesta päättäminen on yksityisissä käsissä.

EU-oikeudessa internetin palveluntarjoajien vastuuta on tähän mennessä säänneltyt ensi sijassa vuosituuhannen vaihteessa sähköisestä kaupankäynnistä annettu direktiivi 2000/31/EY (SKD),¹³³ jonka 14 artiklan mukaisesti säilytyspalveluksi Facebook lukeutuu¹³⁴. SKD 14 artiklan mukaan palvelun ylläpitäjät vapautuvat vastuusta vain, jos ne poistavat laittoman sisällön tai estävät pääsyn sisältöön heti saatuaan siitä tiedon.¹³⁵ SKD:n 15 artiklan mukaan jäsenvaltiot eivät saa asettaa palveluntarjoajille 14 artiklassa tarkoitettujen palvelujen toimittamisen osalta yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään ja tallentamia tietoja eivätkä yleistä velvoitetta pyrkiä aktiivisesti saamaan selville laitonta toimintaa osoittavia tosiasioita tai olosuhteita. SKD:n perusteella Facebookilla on siis hy-

---

¹³¹ Balkin, JM, *Free Speech is a Triangle*. *Columbia Law Review*, 118:7, 2018, s. 2015–2019. Balkin viittaa Saksan verkkovalvontalakiin (”NetzDG”), joka muun muassa asettaa sosiaalisen median alustoille velvoitteen arvioida laittomasta sisällöstä saatuja ilmoituksia sanktion uhalla.

¹³² Vaaraniemi 2021, s. 37.

¹³³ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista.

¹³⁴ EUT on muun muassa tapauksessa *Glawischnig-Piesczek (C-18/18)* todennut, että Facebook Ireland tarjoaa 14 artiklassa tarkoitettuja hosting- eli säilytyspalveluja.

¹³⁵ 14 artiklaan kuuluvaa ”notice and takedown” poistomekanismia on kritisoitu läpinäkyvyyden ja oikeudenmukaisuuden näkökulmista, koska siinä käyttäjien oikeuksien täytäntöönpano ei vastaa sitä tasoa, jolla kansalaiset voivat valvoa perus- ja ihmisoikeuksiaan suhteessa julkiseen valtaan. Ks. Pollicino, Oreste – De Gregorio, Giovanni, *Constitutional Law in the Algorithmic Society*. Teoksessa Micklitz, H. – Pollicino, Oreste. – Reichman, A. – Simoncini, A. – Sartor, G., – De Gregorio, Gregorio. (toim.) *Constitutional Challenges in the Algorithmic Society*. Cambridge: Cambridge University Press 2021 (Pollicino – De Gregorio 2021a), s. 22.

vin rajoitettu vastuu laittoman sisällön poistamisen suhteen eikä sillä ole toisaalta velvollisuutta valvoa sisältöjään. Sama pätee EU:n digipalvelusäädöksen myötä: asetuksen 89 artiklan mukaan SKD:n artikkelit 12–15 kumotaan (kohta 1) ja viittauksina näihin pidetään jatkossa viittauksia asetuksen 4, 5, 6 ja 8 artiklaan (kohta 2) – eli asetuksessa säilytetään kyseisten säännösten logiikka. Neuvosto hyväksyi digipalvelusäädöksen 4.10.2022 ja se tuli voimaan 16.11.2022. Sitä alettiin soveltaa kaikkiin sen soveltamisalaan kuuluviin toimiin 17.2.2024.

Mainittakoon, että digipalvelusäädöksen III luvussa säädetään välityspalvelujen huolellisuusvelvoitteista uudella tavalla. 15 ja 24 artikla asettaa välityspalvelujen tarjoajille erinäisiä avoimuusraportointivelvoitteita. 16 artiklan mukaan säilytyspalvelujen tarjoajien on otettava käyttöön menettelyjä, joiden avulla kuka tahansa yksityishenkilö tai yhteisö voi ilmoittaa säilytyspalvelujen tarjoajan palvelussa olevan tiettyjä tietoja, joita kyseinen yksityishenkilö tai yhteisö pitää laittomana sisältönä. Näiden menettelyjen on oltava helposti käytettävissä ja käyttäjäystävällisiä, ja ilmoituksia on voitava tehdä myös ainoastaan sähköisesti. 17 artiklan 1 kohdan mukaan säilytyspalvelujen tarjoajien on esitettävä selkeät ja täsmälliset perustelut kaikille asianosaisille palvelun vastaanottajille seuraavista rajoituksista, jotka on asetettu sillä perusteella, että palvelun vastaanottajan toimittama tieto on laitonta sisältöä tai yhteensopimatonta niiden ehtojen kanssa: a) kaikki rajoitukset, jotka koskevat palvelun vastaanottajan toimittamien tiettyjen tietojen näkyvyyttä, mukaan lukien sisällön poistaminen, siihen pääsyn estäminen tai sen sijoituksen alentaminen; - - c) palvelun tarjoamisen keskeyttäminen tai lopettaminen kokonaan tai osittain; d) palvelun vastaanottajan tilin sulkeminen tilapäisesti tai pysyvästi.

Jos EU:ssa tai kansallisesti säädettäisiin SKD:tä tai digipalvelusäädöstä tiukemmista poistovelvoitteista sanktioiden uhalli, ongelmaksi saattaisi koitua sananvapauden jälkikäteiseen kontrolliin liittyvä hiljennysvaikutus, jonka myötä sananvapauden käyttöön vaikutetaan välillisesti ennakoita. Tämä vaikutus voi sinänsä ilmetä Neuvosen mukaan jo viestimelle syntyneestä halusta miellyttää mainostajia tai muita sidosryhmiä.¹³⁶ Jälkimmäinen on Facebookin kohdalla perustellusti läsnä oleva vaikutus jo valmiiksi. Lienee siis niin, että mitä avoimempia ja ei-tarkkarajaisempia sananvapautta koskevat säännöt Facebookin yhteisönormeissa ovat, sitä suurempi on myös tätä kautta Facebookin käyttäjän riski itsesensuuriin. Vastaavasti mitä avoimempia kansalliset tai EU-tason lainsäädännökset ovat, sitä suurempi todennäköisyys on sille, että Facebook päätyisi poistamaan ikään kuin varmuuden vuoksi laillisia sisältöjä, vaikka sillä ei

---

¹³⁶ Neuvonen 2019, s. 30.

SKD:n mukaista valvomisvelvoitetta olisi. Nykytilanteen väljyyttä ilmentää se, että Euroopan komission vuoden 2018 suosituksen kohdan 4(b) mukaan lait-toman sisällön määritellään olevan mitä tahansa tietoa, joka ei ole unionin oi-keuden tai kyseisen jäsenvaltion lainsäädännön mukaista.¹³⁷ Digipalvelusää-döksen määritelmä on vastaavanlainen.¹³⁸

Nykytilassa Facebookille ja muille vastaaville säilytyspalveluille delegoidaan niiden itsesääntelyn varaan sisältöjen poistamisvelvollisuuden keinot ja laa-juus siten, että sisältömoderoinnin maksimitaso jää niiden päätettäväksi eikä EU:n tasolta voida taata, että perus- ja ihmisoikeuksien suoja tällöin tosiasial-lisesti toteutuu, mihin valtioilla yhtäältä kansainvälisen oikeuden subjekteina ja toisaalta unionin jäsenvaltioina olisi velvollisuus.¹³⁹ Käsillä on ristiriita, kun palveluntarjoajia kannustetaan ottamaan omaehtoisesti lisää vastuuta niiden palveluissa esiintyvistä sisällöstä.¹⁴⁰ Jos lainsäädännöllä veloitetaan Face-bookia poistamaan käyttäjien luomaa, jakamaa tai levittämää sisältöä, puutu-taan yllä todetulla tavalla käyttäjien sananvapauteen. Mikäli Facebookin voi-daan katsoa nauttivan oikeushenkilönä sananvapauden suojaa, tarkoittaisi tämä sisältöregulaatio mahdollisesti myös Facebookin sananvapauteen kajoa-mista. Seuraavaksi selvitetään tarkemmin valtion roolia sananvapauden to-teuttamisessa verkossa.

---

¹³⁷ Laittoman sisällön lisäksi puhutaankin haitallisesta sisällöstä, joka ei ole tai ei ainakaan välttämättä ole laitonta. Myös digipalvelusäädöksen valmistelussa mukana olleet sidosryh-mät olivat yleisesti yhtä mieltä siitä, että tällaista haitallista sisältöä ei tulisi määritellä digi-palvelusäädöksessä eikä siihen tulisi soveltaa poistamisvelvoitteita, koska kyseessä on arka-luonteinen ala, jolla on vakavia vaikutuksia sananvapauden suojeluun. Euroopan komission ehdotus (COM(2020) 825 lopullinen) asetukseksi digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista (digipalvelusäädös) ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta, s. 10.

¹³⁸ Laittomalla sisällöllä tarkoitetaan digipalvelusäädöksen 3 artiklan 1 kohdan h-alakohdan mukaan mitä tahansa tietoa, joka sellaisenaan tai suhteessa johonkin toimintaan, mukaan lukien tuotteiden myynti tai palvelujen tarjoaminen, ei ole unionin tai minkään jäsenvaltion lainsäädännön, joka on unionin lainsäädännön mukainen, mukaista, riippumatta kyseisen lainsäädännön täsmällisestä kohteesta tai luonteesta. Digipalvelusäädöksen johdanto-osan 12 kohdan mukaan laitton sisällön käsitettä olisi erityisesti tulkittava siten, että sillä tar-koitetaan tietoja, niiden muodosta riippumatta, jotka ovat sovellettavan lainsäädännön mu-kaan joko itsessään laittomia, kuten laitton vihapuhe tai terroristinen sisältö ja laitton syrjivä sisältö, tai jotka sovellettavissa säännöissä määritellään laittomiksi sen vuoksi, että ne liitty-vät laittomaan toimintaan.

¹³⁹ Ks. Jørgensen – Zuleta 2020, s. 59.

¹⁴⁰ Vaaraniemi 2021, s. 47.

3.4 Valtion velvollisuudet sananvapauden toteuttamiseksi verkossa EIT:n oikeuskäytännössä

EIT:n oikeuskäytännön perusteella valtioilla on positiivinen velvollisuus edistää pluralismia mediassa sekä yhteiskunnassa.¹⁴¹ Positiiviset velvollisuudet edellyttävät valtiolta tarpeellisia, käytännöllisiä ja tehokkaita toimia kulloinkin käsiteltävällä olevan oikeuden suojaamiseksi.¹⁴² Vaikka riski pluralistisen julkisen debatin, vaalien ja demokraattisen prosessin vaarantumiselle on akuutimpi vaalien aikana, on demokraattinen prosessi EIT:n mukaan luonteeltaan jatkuva, jolloin se edellyttää suojelua kaikkina aikoina vapaan ja pluralistisen julkisen keskustelun keinoin.¹⁴³ EIT on todennut, että valtioiden on luotava kaikille suotuisat olosuhteet osallistua julkiseen keskusteluun ja varmistettava, että jokainen voi pelkäämättä ilmaista ajatuksensa ja mielipiteensä.¹⁴⁴ Sananvapauden rajoittamiseen tulee olla painavat perusteet silloin, kun on kyse sananvapauden ydinalueesta, eli politiikasta, julkisessa tehtävässä olevien valvomisesta tai kriittisestä tarkastelusta taikka muusta yleistä mielenkiintoa herättävästä keskustelusta. Sen arvioimiseksi, onko kyse viimeksi mainitusta, tulee huomioida ilmaisen merkittävyys yhteiskunnalliselle keskustelulle ja edellytyksenä on, että aiheella on jotain yleisempää merkitystä.¹⁴⁵ Oikeus tietyyntyyppiseen liioitteluun ja provokaatioon kuuluu myös EIT:n mukaan sananvapauden alaan.¹⁴⁶

EIT on korostanut sananvapautta erityisellä tavalla demokratian edellytyksenä Özgür Gündem -tapauksessa, jossa se totesi sananvapauden tosiasiallisen toteutumisen edellyttävän valtioilta positiivisia toimenpiteitä pelkästään negatiivisten toimien lisäksi. Huomionarvoista ratkaisussa oli, että positiivisten suojatoimenpiteiden katsottiin voivan ulottua myös yksityisten toimijoiden väliin suhteisiin.¹⁴⁷ Samoin EIT katsoi tapauksissa Fuentes Bobo v. Espanja¹⁴⁸ ja Sanchez v. Ranska. Jälkimmäisessä EIT lisäksi katsoi, että ranskalaisen poliitikon olisi tullut poistaa oman Facebook-tilinsä julkaisuun kirjoitettuja kommentteja, jotka Ranskan tuomioistuin oli katsonut laittomiksi eikä hakijan asettaminen rikosoikeudelliseen vastuuseen tästä passiivisuudesta ollut EIS:n 10

---

¹⁴¹ Tarlach, *The Council of Europe and Internet Intermediaries: A Case Study of Tentative Posturing*. Teoksessa Jørgensen, Rikke Frank (toim.) *Human Rights in the Age of Platforms*. Cambridge 2019, s. 242.

¹⁴² Airey v. Irlanti (11.9.1979), kohta 24.

¹⁴³ Animal Defenders International v. Yhdistynyt Kuningaskunta (22.4.2013), kohta 111.

¹⁴⁴ Dink v. Turkki (14.9.2010), kohta 137.

¹⁴⁵ Korpisaari, Päivi, *Johdatus viestintäoikeuteen*. Helsinki 2016, s. 54–55.

¹⁴⁶ Oberschlick v. Itävalta (1.7.1997).

¹⁴⁷ Özgür Gündem v. Turkki (16.3.2000), kohdat 42–43.

¹⁴⁸ Fuentes Bobo v. Espanja, (29.2.2000).

artiklan vastaista. Olennaista oli lisäksi se, että Facebook-seinälle kirjoitetut kommentit katsottiin edellä käsitellyn julkisuuden määritelmän kanssa yhtenevästi julkisiksi.¹⁴⁹

EIT on lisäksi katsonut internetillä olevan keskeinen merkitys yleisön tiedonsaannille, yksilön sananvapaudelle ja julkiseen keskusteluun osallistumiselle¹⁵⁰ sekä todennut internetin tarjoavan yksilöille mahdollisuuden osallistua poliittisiin tai muilla tavoin yleistä mielenkiintoa herättäviin keskusteluihin¹⁵¹. EIT on myös tuonut esiin, että koska internetillä on olennainen rooli uutisiin pääsyn ja informaation levittämisen kannalta, on bloggaajien ja sosiaalisen median suosittujen käyttäjien rooli samankaltainen kuin ”vallan vahtikoirilla”,¹⁵² jolla käsitteellä viitataan perinteiseen lehdistömediaan ja sen rooliin julkisen vallan arvostelijana. Spesifimmin EIT on kutsunut sähköisten tietoyhteiskunnan palveluihin kuuluvia sosiaalisen median alustoja sähköisen vapaan median tärkeimmiksi toimijoiksi¹⁵³ sekä todennut niiden toteuttavan tärkeää roolia tiedonsaannin ja keskustelun fasilitoinnissa monista poliittisista, yhteiskunnallisista ja kulttuurisista aiheista.¹⁵⁴

Valtioilla on täten positiivinen velvollisuus suojata julkista keskustelua ja kannustaa siihen myös internetin ollessa kyseessä. Erityistä huomioita tulee kiinnittää siihen, että sosiaalisen median suosittuja käyttäjiä voidaan verrata perinteisen lehdistömedian toimittamaan rooliin demokratiassa. Näin ollen niiden kohdalla sananvapauden rajoittumiseen Metan moderointitoimien näkökulmasta tulee kiinnittää erityistä huomioita, sillä tässä EIT painotti selvästi informoituun kansalaisuuteen liittyviä seikkoja suhteessa sosiaaliseen mediaan. Sikäli kun sosiaalisen median algoritmit ja suodatinkuplat luovat ongelmia informaation pluralismille, tulisi tämäkin julkista keskustelua heikentävä seikka huomioida. Valtio rikkoisi ihmisoikeusvelvoitteitaan, jos se tietoisesti pidättäytyisi ryhtymästä toimenpiteisiin edistääkseen sananvapauden toteutu-

---

¹⁴⁹ Sanchez v. Ranska (2.9.2021), Tuomio on siirretty suuren jaoston käsiteltäväksi eikä siis ole lopullinen.

¹⁵⁰ Times Newspapers Ltd v. Yhdistynyt Kuningaskunta (11.3.2009) ja Yildirim v. Turkki (18.12.2012).

¹⁵¹ Cengiz ym. v. Turkki (1.12.2015), kohta 49.

¹⁵² Magyar Helsinki Bizottság v. Unkari (8.11.2016), kohta 168.

¹⁵³ Magyar Tartalomsgazdálkodók Egyesülete ja Index.hu Zrt v. Unkari (2.5.2016), kohta 88.

¹⁵⁴ Tamiz. v. Yhdistynyt Kuningaskunta (19.9.2017), kohta 90.

mista ympäristössä, jossa Facebookin kaltainen toimija vaarantaa sananvapauden toteutumisen¹⁵⁵. Eräs vaihtoehto näiden valtion positiivisten velvollisuuksien toteuttamiseksi voi mahdollisesti olla sananvapauden horisontaalivaikutus, johon paneudutaan seuraavaksi.

3.5 Sananvapauden horisontaalivaikutus sosiaalisen median kontekstissa

Perinteisesti perus- ja ihmisoikeuksien on nähty koskevan yksinomaan julkisen vallan ja kansalaisten välistä vertikaalisuhdetta. Tämän lisäksi monilla perusoikeuksilla on yksityisten toimijoiden välisiä suhteita koskeva horisontaalivaikutus, josta saksalaisessa valtiosääntöoikeudessa puhutaan *Drittwirkung*-ulottuvuutena. Horisontaalivaikutus on muodoltaan joko välitöntä tai välillistä. Välittömässä horisontaalivaikutuksessa yksilö voi vedota toista yksityistä vastaan perustuslaissa turvattuihin perusoikeuksiin tuomioistuimessa. Välillisessä horisontaalivaikutuksessa perusoikeudet vaikuttavat pitkälti sovellettavien alemman tasoisten normien taustalla tuomioistuimen suorittaman tulkinnan kautta.¹⁵⁶ Käsillä on siis kysymys siitä, miten ja missä laajuudessa perus- ja ihmisoikeudet vaikuttavat yksityisten välisissä suhteissa. Horisontaalisen vaikutuksen doktriini kumoaa tiukan oikeusvaltioon liittyvän käsityksen yksityisautonomian ja julkisten toimijoiden erottelusta.¹⁵⁷

Välitön horisontaalivaikutus on toistaiseksi käytännössä yleisesti torjuttu,¹⁵⁸ vaikkakin siitä käydään oikeustieteellistä keskustelua¹⁵⁹. On jokseenkin epäselvää, miten perus- ja ihmisoikeuksien välillinen horisontaalinen vaikutus ylettyisi sosiaalisen median alustoihin yksityisinä toimijoina.¹⁶⁰ Aihe on tärkeä, sillä

---

¹⁵⁵ Vaaraniemi 2021, s. 45.

¹⁵⁶ Viljanen, Veli-Pekka, Perusoikeuksien soveltamisala. Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka (toim.), Perusoikeudet. Helsinki 2011, s. 134.

¹⁵⁷ De Gregorio, Giovanni, From Constitutional Freedoms to the Power of the Platforms: Protecting Fundamental Rights Online in the Algorithmic Society. 11 EUR. J. LEGAL Stud. 65 2019, s. 97–98 (De Gregorio 2019b), joka myös toteaa, että EU:ssa horisontaalivaikutus on jo ilmennyt muun muassa siinä, että EUT on neljän perusvapauden osalta soveltanut niitä sekä horisontaalisesti että valtion positiivisen suojeluvelvollisuuden kautta. Horisontaalivaikutus on myös todettu EU:n perusoikeuskirjan artikloiden 21, 31(2) ja 47 osalta. Ks. myös Pollicino 2021, s. 13.

¹⁵⁸ Schultz 2021, s. 150.

¹⁵⁹ Ks. Clapham, Andrew, Human Rights Obligations of Non-state Actors. Oxford 2006.

¹⁶⁰ Bayer 2021, s. 42.

riittäviä tarkastus ja valvontatoimia (engl. checks and balances) internetin välityspalveluiden kohdalla perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseksi ja suojaamiseksi ei toistaiseksi ole olemassa.¹⁶¹

Horisontaalivaikutuksessa on *Länsinevan* mukaan kyse yksityisen vallankäytön saattamisesta konstitutionaalisen kontrollin alaiseksi, ei niinkään siitä, että kyseessä olisi yksityisten välisten suhteiden uudentyypinen oikeudellistaminen.¹⁶² Tuori on katsonut, että vapausoikeuksien luonteisten perusoikeuksien horisontaalivaikutus olisi perusteltua silloin, kun yksityisten välisiin suhteisiin liittyy piirteitä, jotka muistuttavat hierarkkisesti jäsenyntyä vertikaalisuhteita julkisen vallan ja yksityisen välillä. Tällöin yksityisten väliset suhteet olisivat etäänntyneet yksityisoikeuden lähtökohtiin kuuluvista vapauden ja tasa-arvon ideaaleista saaden julkisoikeudelle ominaisia piirteitä; ja onhan perusoikeudetkin kohdistettu perinteisesti hierarkkisen valtasuhteen heikomman osapuolen suojaksi.¹⁶³ Tämänkaltaisessa kontekstissa Tuori katsoo välittömästi horisontaalisesta vaikutuksesta päättämisen pääsääntöisesti lainsäätäjän vastuuksi ja välillisen vaikutuksen osalta tuomioistuinten tehtäväksi. Hän nimitäin katsoo, että juuri demokratia- ja vallanjakoperiaatteet määrittävät ja rajoittavat tuomioistuimille kuuluvia tehtäviä perusoikeuksien toteuttamisessa yksityisten välisissä horisontaalisuhteissa, mikä tulee huomioida niin sanotun tuomarivaltiokehityksen ehkäisemisessä.¹⁶⁴

Oikeusvaltion periaatteita tulee myös Venetsian komission mukaan tulevaisuudessa ulottaa yksityisiin toimijoihin, joiden valta loukata ihmisten oikeuksia on verrannollinen valtion valtaan. Tätä varten valtiollisten toimijoiden kansal-

---

¹⁶¹ Heasman, Lia, A Business and Human Rights Perspective for Internet Intermediaries - The Case for Human Rights Due Diligence. Teoksessa Ojanen, Tuomas – Petkova, Bilyana (toim.), Fundamental Rights Protection Online. Cheltenham/Northampton 2020, s. 300. Esimerkiksi YK:n ihmisoikeusneuvosto on perustanut vuonna 2014 hallitusten välisen työryhmän laatimaan oikeudellisesti sitovan asiakirjan ihmisoikeuksista monikansallisten yhtiöiden ja muiden yritysten toiminnassa, joka on tällä hetkellä luonnosvaiheessa. Ks. Helminen, Sakari – Alenius, Jani – Walta, Ville – Donner, Sofia, Oikeudellinen selvitys yritysvastuulaista. Työ- ja elinkeinoministeriön Ernst & Young Oy:llä teettämä selvitys yritysvastuulaista 2020:42. Helsinki 2020, s. 23.

¹⁶² Länsineva, Pekka 2006, s. 1185. Länsineva, Pekka, Konstitutionalismi, perusoikeudet ja yksityinen valta. Lakimies 7–8/2006, s. 1185.

¹⁶³ Tuori 2003b, s. 934.

¹⁶⁴ Ibid., s. 942–943, jossa tuomarivaltiokehitys määritellään tarkoittamaan poliittisuhteiden toimivallan siirtymiseen tuomioistuimille tavalla, jonka demokraattisessa oikeusvaltiossa tulisi kuulua ensi sijassa lainsäätäjälle.

lisella, kansainvälisellä ja ylikansallisella tasolla tulisi suojata oikeusvaltion periaatteiden toteutuminen tälläkin saralla.¹⁶⁵ Tästäkin näkökulmasta välitön vaikutus olisi perustellusti lainsäätäjän toimivallan alaan kuuluva seikka.

Horisontaalisen vaikutuksen muodoksi on esitetty muun muassa yritysvastuun kautta toteutuvaa ihmisoikeus-huolellisuusvelvollisuutta (engl. human rights due diligence), jonka pohjana toimisivat muun muassa YK:n ohjaavat periaatteet.¹⁶⁶ *De Gregorio* on toisaalta ehdottanut, että horisontaalivaikutus voitaisiin kohdentaa sosiaalisen median alustoihin, sillä vaikka ne eivät ole julkisia toimijoita, niille delegoitujen julkisten tehtävien myötä niitä voi pitää julkisiin toimijoihin rinnastettavina. Jos siis lainsäätäjä asettaisi palveluntarjoajalle velvoitteen esimerkiksi sananvapauden toteutumisen varmentumiseksi, asettaisi tämä samalla Facebookin horisontaalisen vaikutuksen alaiseksi.¹⁶⁷ Tällöin sananvapauden perus- ja ihmisoikeusvaikutus kansalaisen ja valtion väliltä siirtyisi yksityisen yrityksen ja sen käyttäjän horisontaaliseen suhteeseen.

Schultz on katsonut horisontaalivaikutuksen ja laajemmin ihmisoikeusnäkökulman Facebookin ja OSB:n kohdalla ongelmalliseksi muun ohella siksi, että ihmisoikeusvelvoitteet ovat koskeneet tähän mennessä ainoastaan lainsäädännöstään tietyllä maantieteellisellä alueella suvereenia kansallisvaltioita. Yrittystä ei voida yksinkertaisesti valtiona pitää.¹⁶⁸ *Tolonen* on kuitenkin esittänyt, että juuri kansallisvaltioiden asemaa heikentää se, että monikansalliset suur-yritykset edustavat kansallisella tasolla yhä suurempaa valtaa niiden samalla välttääessä tuomioistuimia niiden toiminnan pitämiseksi varsinaisen oikeussuojakoneiston ulkopuolella.¹⁶⁹ Talouden globalisoitumisen myötä kansallisvaltio onkin menettänyt osan vallastaan, mutta suvereenin valtion roolista ja käsitteestä ei ole helppo luopua, vaikka sen rooli esimerkiksi yksityisen riidanratkaisuteknologian justifikaationa voidaankin nykyisin kyseenalaistaa.¹⁷⁰ EIT:n oikeuskäytännön näkökulmasta kuitenkin juuri valtion tehtävänä on suojella sananvapautta, pluralismia ja demokratiaa verkossa ja sen informaatiovirroissa, joissa sosiaalisella medialla voidaan sanoa olevan päähenkilön sekä ainakin jossain mielessä perinteisen median syrjäyttävä rooli. Valtion asema demokraattisen oikeusvaltion ylläpidossa on myös olennaista nykytilanteessa,

---

¹⁶⁵ Venetsian komissio 2011, s. 13.

¹⁶⁶ Heasman 2020.

¹⁶⁷ De Gregorio 2019b, s. 101. Samansuuntaisesti myös Pollicino 2021.

¹⁶⁸ Schultz 2021, s. 151.

¹⁶⁹ Tolonen, Juha, Oikeustiede tieteenä. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.), *Minun metodini*. Helsinki 1997, s. 308.

¹⁷⁰ Koulu, Riikka, *Law, Technology, and Dispute Resolution: Privatisation of Coercion*. Routledge 2018, s. 131.

jonka voinee Tuoria mukaillen kuvailla itsesääntelyn myötä siirtyvän oikeusjärjestelmien pluralismiin, jossa valtiollinen oikeus menettää monopoliasemansa oikeusnormien soveltamisessa.¹⁷¹ Tämä on olennaista, sillä oikeudellisen pluralisminkin aikana juuri ”perus- ja ihmisoikeudet ilmentävät sekä yksittäisinä normeina että järjestelmänä kaiken oikeudellisen sääntelyn viimekätisiä arvoja ja tavoitteita.”¹⁷²

Internetin välityspalvelujen uudelleenlaisten yhteiskunnallisen vaikutuksen takia *Balkin* on katsonut sananvapauden tarkoitukseksi demokraattisen kulttuurin edistämisen, jolla hän tarkoittaa kansalaisten tasavertaista mahdollisuutta osallistua kulttuurillisen merkityksenannon prosesseihin, jotka toimivat perustana poliittiselle mielipiteenmuodostukselle.¹⁷³ Hän on myös ehdottanut, että nykytilanteessa alustapalvelujen olisi tämän edistämisen toteuttamiseksi muutettava itseymmärrystään ja omaksuttava uudelleenlaista sosiaalisia/julkisia vastuita samaan tapaan kuin lehdistömedia 1900-luvulla.¹⁷⁴ Ilman tehokasta horisontaalivaikutusta näiden toteutumiseksi ei voida kuitenkaan katsoa olevan olemassa takeita.

4 Oversight Board

4.1 OSB:n soveltamat normit

OSB soveltaa toiminnassaan Facebookin yhteisönormeja, Metan arvoja sekä kansainvälistä ihmisoikeusnormistoa.¹⁷⁵ Yhteisönormit ovat osa käyttöehtoja, joihin Facebookin käyttäjä sitoutuu rekisteröityessään palveluun. Yhteisönormien mukaan Metan sitoutuminen ilmaisunvapauteen on tärkeydessään ensisijainen, mutta käyttäjien ilmaisua rajoitetaan silloin, kun pyrkimys Facebookin arvojen noudattamiseen sitä vaatii. Normien vastainen sisältö saatetaan kuitenkin sallia, jos sillä on yleishyödyllistä arvoa ja uutisarvoa. Tässä tapauksessa salliminen tehdään punnitsemalla sisällön yleishyödyllistä arvoa suhteessa sen mahdollisesti aiheuttamien vahinkojen vaaraan ja nämä päätökset tehdään

---

¹⁷¹ Tuori 2007, s. 288.

¹⁷² Karhu, Juha, Kohti 2000-luvun oikeuslähdeoppia. *Lakimies* 7–8/2020, s. 1021.

¹⁷³ Balkin, JM, Commentary: Digital Speech and Democratic Culture: A Theory of Freedom of Expression for the Information Society, 2004, 79(1) *NYUL Rev*, s. 3–4.

¹⁷⁴ Balkin 2018a, s. 1209. Balkin, JM, Free Speech in the Algorithmic Society: Big Data, Private Governance, and New School Speech Regulation. *University of California Davis Law Review*, 2018 Vol. 51, s. 1209 (Balkin 2018a).

¹⁷⁵ Peruskirja artikla 1, kohta 4 ja artikla 2, kohta 2.

kansainvälisten ihmisoikeusstandardien perusteella. Yhteisönormeissa asetetaan myös linjauksia, jotka määrittävät kiellettyjä sisältöjä, jotka liittyvät muun muassa vihapuheeseen, itsemurhaan kannustamiseen tai alastonkuviin.¹⁷⁶ Käsitteet vahinkojen vaara, yleishyödyllinen arvo ja kansainväliset ihmisoikeusstandardit jäävät yhteisönormeissa ja muissa Facebookin asiakirjoissa vaille tarkempia määritelmiä. Tällöin kriteerinä esimerkiksi sisällöstä aiheutuva vaara jää tosiasiallisesti Facebookin itsensä määriteltäväksi.¹⁷⁷

Facebook ilmoitti 2021 julkaisemassaan *Corporate Human Rights Policy* -asiakirjassa sitoutuvansa kunnioittamaan ihmisoikeuksia YK:n ohjaavien periaatteiden mukaisesti.¹⁷⁸ Ne sisältävät 31 periaatetta, joista keskeisimmät ovat 1) valtion velvollisuus suojella ihmisoikeuksia, 2) yritysten vastuu kunnioittaa ihmisoikeuksia ja 3) korvaavien toimenpiteiden saatavuus, eli ihmisoikeusloukkausten uhrien mahdollisuus saada suojelua ja hyvitystä. Yritysten tulee periaatteiden mukaan välttää loukkaamista ihmisoikeuksia omassa toiminnassaan ja niiden edellytetään täyttävän huolellisuusvaatimuksen (engl. due diligence) varmistaessaan, ettei niiden toiminnassa loukata ihmisoikeuksia.¹⁷⁹ Tämä sisältää sitoumukset ennakoarviointien, seurannan ja selvitysten tekoon. Kyseessä on kuitenkin ”vastuu” eikä velvollisuus samassa mielessä kuin valtioiden kohdalla.¹⁸⁰ Periaatteet ovat siis vapaaehtoisia eikä yritys niiden toteuttamatta jättämisestä joudu varsinaiseen vastuuseen. Tarkoituksena on se, että yritysten tulisi tietää ja osoittaa, miten ne ihmisoikeuksia kunnioittavat.¹⁸¹ YK:n ohjaavat periaatteet toimivat pohjana ns. ihmisoikeuspohjaiselle mode-

---

¹⁷⁶ Facebookin yhteisönormit [<https://transparency.fb.com/fi-fi/policies/community-standards/>]. Yhteisönormien ja OSB:n asiakirjojen perusteella ei ole täysin selvää, onko Facebookin ja Metan arvoissa kyse täysin samoista arvoista.

¹⁷⁷ Lwin, Michael, Applying International Human Rights Law for Use by Facebook, *Yale Journal on Regulation Bulletin* Vol. 38:53 2020, s. 61.

¹⁷⁸ Facebook Corporate Human Rights Policy 2021, s. 1. [<https://about.fb.com/wp-content/uploads/2021/03/Facebooks-Corporate-Human-Rights-Policy.pdf>].

¹⁷⁹ YK:n ohjaavien periaatteiden mukainen huolellisuus edellyttää toiminnan ihmisoikeus- ja ympäristövaikutusten tunnistamista ja arviointia, tunnistettujen vaikutusten ehkäisyä ja lieventämistä sekä jo toteutuneiden vaikutusten hyvittämistä, toimenpiteiden tehokkuuden seurantaa sekä toimista ja niiden vaikutuksista tiedottamista. Ks. Helminen – Alenius – Walta – Donner 2020.

¹⁸⁰ Työ- ja elinkeinoministeriö, Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet: Yhdistyneiden kansakuntien ”suojele – kunnioita – korjaa” -kehyksen täytäntöönpano. TEM raportteja 36/2013, Työ- ja elinkeinoministeriön työelämä- ja markkinaosasto 30.1.2014. (TEM raportteja 36/2013)

¹⁸¹ Heasman 2020, s. 285.

rointiparadigmalle, jota myös Meta moderointipolitiikka OSB:nkin myötä nähdäkseni myötäilee.¹⁸² Lisäksi Meta on sitoutunut kunnioittamaan kansainvälisesti tunnistettuja ihmisoikeuksia siten kuin ne ovat määriteltynä ihmisoikeuksien yleismaailmallisesta julistuksessa, KP-sopimuksessa ja TSS-sopimuksessa. Tämän lisäksi kunnioitetaan kansainvälisen työjärjestön julistusta työelämän peruseriaatista ja -oikeuksista sekä ”olosuhteista riippuen” hyödynnetään muita laajasti hyväksytyjä ihmisoikeusinstrumentteja, joihin luetaan EU:n perusoikeuskirja.¹⁸³

Kaikkienensa kunnioittamaan sitoutuminen pitänee sisällään kuitenkin aivan erilaista liikkumavaraa kuin mitä esimerkiksi EIS 1 artiklan mukainen valtion velvollisuus taata jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla sopimuksen mukaiset oikeudet ja vapaudet. Nämä Metan sitoumukset liittyvät sen omaan moderointipolitiikkaan, mutta vaikuttanevat myös OSB:ssä.

4.2 OSB:n laajempi kuvaus

Tässä osiossa tarkastelen OSB:n itsesääntelyä. Käsittelen OSB:n peruskirjaa (engl. Charter) sekä sitä täsmentävää säännöstöä (engl. Bylaws), jotka Meta on laatinut.¹⁸⁴

OSB:n peruskirjan johdannossa todetaan, että

*Sananvapaus on perustavanlaatuinen ihmisoikeus. Meta pyrkii antamaan ihmisille äänen (engl. voice), jotta yhteydenpito, ideoiden ja kokemusten vaihtaminen sekä keskinäinen ymmärrys olisi mahdollista. Sananvapauden asema on ensisijainen, mutta joissakin tilanteissa käytetyt ilmaisut voivat olla ristiriidassa aitouden ja totuudenmukaisuuden (authenticity), turvallisuuden, yksityisyyden ja arvokkuuden kanssa. Jotkin ilmauksen muodot voivat vaarantaa toisten kyvyn ilmaista itseään vapaasti. Täten niitä tulee tasapainottaa näiden näkökohtien mukaan.*¹⁸⁵

---

¹⁸² Ks. Sander, Barrie, Freedom of Expression in the Age of Online Platforms: The Promise and Pitfalls of a Human Rights-Based Approach to Content Moderation. 43 Fordham Int'l L.J. 939 2020, s. 969–970, jossa hän toteaa, että ihmisoikeusparadigman haasteena näyttäytyy muun muassa ristiriita kaupallisten etujen toteuttamiseen sekä yleisten ja sangen abstraktien ihmisoikeusnormien kääntäminen yksittäisiksi ohjeiksi, prosesseiksi ja säännöiksi modernissa. Lisäksi ihmisoikeusparadigma täysimääräisenä edellyttäisi sananvapauden rajoittamisen osalta KP-sopimuksen 19(3) artiklan mukaista laillisuuden, oikeutuksen ja välttämättömyyden edellytysten täyttymistä.

¹⁸³ Facebook Corporate Human Rights Policy 2021, s. 1.

¹⁸⁴ Ks. Lwin 2020, s. 58.

¹⁸⁵ Peruskirja, johdanto. Aitous ja totuudenmukaisuus, yksityisyys, arvokkuus ja turvallisuus ovat Facebookin arvot, ks. Facebookin yhteisönormit.

Johdannossa kerrotaan, että OSB:n tarkoitus on nimenomaisesti sananvapauden suojaaminen. Tätä toteutetaan tekemällä sekä periaatteellisia että itenäisiä ratkaisuja koskien sisältöjä Facebookissa ja Instagramissa sekä suosituksia koskien Metan sisältöpolitiikkaa. Lisäksi johdannossa painotetaan OSB:n toiminnan läpinäkyvyyttä ja sitä, että sen perustelut ovat julkisia, sekä sitä, että sillä tarjotaan muutoksenhaku- ja kuulemismenettely Metan käyttäjille.¹⁸⁶

OSB koostuu tällä hetkellä 22 jäsenestä, jotka edustavat eri koulutus- ja ammattiosaamistaustoja eivätkä he kaikki ole juristeja kuten varsinaisissa tuomioistuimissa.¹⁸⁷ He valikoivat tapaukset, joita arvioituaan päättävät pysyttää tai kumota Metan tekemän moderointipäätöksen. Arvioinnin ytimessä on se, onko sisällön poistaminen tapahtunut Metan arvojen ja politiikkojen mukaan.¹⁸⁸ OSB käsittelee nyttemmin myös tapauksia, joissa valitus koskee sitä, että Facebook ei ole poistanut jotakin sisältöä.¹⁸⁹ OSB:llä on toiminnassaan auktoriteetti tulkita yhteisönormeja ja muita relevantteja politiikkoja Metan arvojen valossa.¹⁹⁰

Metan käyttäjät voivat tuoda asian OSB:lle arvioitavaksi, kun moderointipäätöksestä on ensin valitettu Metalle. OSB:lle saattaja voi olla sisällön julkaisija tai muutoin asiassa Metan puoleen kääntynyt. Meta itse voi tuoda asian arvioitavaksi muun muassa, kun kyse on sisällön mahdollisesta osittaispoistosta. OSB valitsee tapaukset arvioitavaksi itse sen perusteella, miten suuri vaikutus tapauksen ratkaisemisella on suhteessa tuleviin ratkaisuihin ja politiikkoihin.¹⁹¹ OSB:n valintakriteerinä on myös se, että tapauksen avulla kyettäisiin arvioimaan sananvapautta, muita ihmisoikeuksia sekä/tai Facebookin yhteisönormeja ja arvoja. Lisäksi valittavien tapausten suhteen olennaista on, että

---

¹⁸⁶ Peruskirja, johdanto.

¹⁸⁷ Peruskirja artikla 1, kohta 1 ja Oversight Board: Meet the Board [<https://www.oversight-board.com/meet-the-board/>]. Ks. myös Douek, Evelyn, What Kind of Oversight Board Have You Given Us? *University of Chicago Law Review Online* 2020, s. 8.

¹⁸⁸ Oversight Board: The Purpose of the Board. [<https://www.oversightboard.com/>].

¹⁸⁹ Oversight Board: The Oversight Board is accepting user appeals to remove content from Facebook and Instagram. [<https://oversightboard.com/news/267806285017646-the-oversight-board-is-accepting-user-appeals-to-remove-content-from-facebook-and-instagram/>].

¹⁹⁰ Peruskirja artikla 1, kohta 4.

¹⁹¹ Peruskirja artikla 2, kohta 1.

niillä olisi suuri merkitys julkisen keskustelun kannalta, ne suoraan tai epäsuorasti vaikuttaisivat merkittävään määrään henkilöitä ja herättäisivät muita kysymyksiä Facebookin poliitikoista.¹⁹²

Kunkin tehtävän ratkaisun kohdalla tulee huomioida aikaisemmat OSB:n ennakkopäätöstyyppiset ratkaisut, joskin tällöinkin niitä on pidettävä sananmuokaisesta ”*as highly persuasive*”,¹⁹³ jolloin ne toiminevat heikosti velvoittavan oikeuslähteen tavoin. Arvioidessaan Facebookin moderointiratkaisuja, OSB kiinnittää erityisesti huomioita sisällön poistamiseen suhteessa ihmisoikeusnormeihin, jotka turvaavat sananvapautta.¹⁹⁴

Kunkin tapauksen ratkaisu sitoo Metaa, jonka on viivytyksettä täyteenpantava ratkaisun sisältö jollei se ole lainvastaista. Toisaalta säädetään myös, että jos Meta huomaa alustallaan olevan sellaisen sisällön, jonka identtisestä vastineesta OSB on päättänyt suuntaan tai toiseen, Meta tulee analysoida, josko teknisesti ja operationaalisesti olisi mahdollista soveltaa OSB:n ratkaisua käsittelevään sisältöön.¹⁹⁵ Tältä osin Metalle jää tosiasiallisesti hyvinkin suuri harkintavalta. Kun kyseessä on OSB:n antama politiikkaohjelmallinen suositus, Meta tutkii keinot, jotka ovat tarpeet sen toteuttamiseksi ja on velvollinen raportoimaan toteutuneista toimista¹⁹⁶. Suositusten kohdalla Meta voi käytännössä siis päättää, seuraako se ohjeita vai ei. Erikseen todetaan, että Meta sitoutuu OSB:n itsenäiseen valvontaan sisältöä koskevissa päätöksissä sekä niiden implementoinnissa – ei siis suosituksiin¹⁹⁷.

Mitään OSB:n itsesääntelyä ei tule tulkita tavalla, että se johtaisi jonkin lain rikkomiseen. OSB ei pyri panemaan täytäntöön mitään kansallista lainsäädäntöä.¹⁹⁸ Jos moderoinnin kohteena oleva sisältö on lainvastaista sellaisella lainkäyttöalueella, jolla on yhteys sisältöön ja sisällön pysyttäminen voisi johtaa

---

¹⁹² Oversight Board: Overarching Criteria for Case Selection. [<https://oversight-board.com/sr/overarching-criteria-for-case-selection>]

¹⁹³ Peruskirja artikla 2, kohta 2.

¹⁹⁴ Peruskirja artikla 2, kohta 2. Tässä yhteydessä ei sananmuodon perusteella tarkalleen ottaen puhuta kansainvälisistä ihmisoikeusnormeista, eli kansainvälisissä sopimuksissa suojatusta sananvapaudesta. Ks. myös Douek 2020, s. 7.

¹⁹⁵ Peruskirja artikla 4, joka ei siis päde tilanteeseen, jossa sisältöä olisi poistettu.

¹⁹⁶ Peruskirja artikla 4.

¹⁹⁷ Peruskirja artikla 5, kohta 3.

¹⁹⁸ Peruskirja artikla 7.

Metan, OSB:n tai Metan työntekijöiden rikosoikeudelliseen tai muuhun vastuuseen, toimivaltaa OSB:n arviolle ei ole.¹⁹⁹ Tästä voinee johtaa, että OSB ei ota käsittelyyn tapausta, josta on jo annettu kansallisessa tuomioistuimessa päätös. Tämän voi nähdä osoittavan edellisessä luvussa esiin tuomaani problematiikkaa, joka liittyy kansallisten lakien tulkinnalliseen hankaluuteen.

Peruskirjan ja säännösten muuntamismahdollisuuden tähden OSB:n voidaan nähdä toteuttavan lainsäätäjän roolia²⁰⁰. Yhteisönormien tulkitsijana ja tapauksen ratkaisijana se näyttäytyy lisäksi tuomioistuimena. Huomionarvoista on myös se, että sananvapaus on listattuna peruskirjan johdannossa Facebookin arvojen kanssa, jolloin voitaneen katsoa, että sananvapaus tosiasiaa näyttäytyy OSB:lle enemmänkin arvona eikä oikeutena, ja että näiden arvojen punninta kussakin tapauksessa poikkeaa ratkaisevasti siitä, miten EIT tai EUT sananvapautta muihin perus- ja ihmisoikeuksiin punnitsisi.²⁰¹ Ainakin se seikka, että sananvapautta punnitaan eri tavoin kuin ihmisoikeussopimuksissa tai EU:n perusoikeuskirjassa, vaikka nämä sopimukset tunnustetaan Facebookin Corporate Human Rights Policy -asiaohjelmassa, antaa ymmärtää, että sananvapauden toteuttaminen saa ristiriitaiset raamit. *Klonick* onkin katsonut, että OSB:n lähestymistapa perustuu oikeuksien sijaan pikemminkin arvoihin. Sananvapauden mainitseminen peruskirjassa jää myös julistuksenomaiseksi, sitä ei sinänsä pyritä takaamaan ja samanlainen pyrkimykseen viittaava ja epä-määräiseksi jäävä kieli on läsnä myös Facebookin arvoissa.²⁰²

Ongelmaksi jää sananvapauden kannalta myös se, että OSB:n ratkaisuvallan ulkopuolelle näyttävät jäävän tapaukset, joissa käsiteltäisiin itsessään Metan käyttämiä algoritmeja tai sitä, kuinka Meta yleisesti tasapainottaa käyttäjien sitouttamista palvelujen käyttöön eri keinoin suhteessa yhteisönormien mukaisiin arvoihin.²⁰³ OSB voinee näihin seikkoihin liittyen antaa Metalle suosituksia, mutta näiden ominaisuuksien elimellinen merkitys Facebookin toimintalogiikassa asettaa kyseenalaiseksi näiden suositusten mielekkyyden eikä

---

¹⁹⁹ Säännöstö artikla 2, kohta 1.2. Ks myös peruskirjan artikla 2, kohta 2, jonka mukaan OSB ei myöskään ota tapausta tutkittavakseen, jos sitä koskeva päätös voisi johtaa Facebookin tai OSB:n rikosoikeudelliseen vastuuseen tai lainsäädännöllisiin seuraamuksiin

²⁰⁰ Schultz 2021 s. 161. Muuntaminen on mahdollista OSB:n uskottujen miehen (trustees) enemmistön, Metan ja OSB:n enemmistön suostumuksella. Ks. peruskirja artikla 6, kohta 1.

²⁰¹ Ks. Douek 2020, s. 7.

²⁰² Klonick 2020a, s. 2477–2478.

²⁰³ Gopal, Lakshmi, Facebook's Oversight Board & the Rule of Law: The Importance of Being Earnest. American Bar Association, Business Law Section. Business Of Law Internet Law & Cyber-Security 12.10.2021. Todettakoon myös, että EU:n digipalvelusäädöksen 27 artikla asettaa Facebookin kaltaiselle erittäin suurelle verkkoalustalle veloitteen antaa avoimempaa tietoa käyttämistään suosittelujärjestelmistä sekä algoritmeista.

Meta niihin missään mielessä olisi sidottu. OSB:n toimivallan ulkopuolella ovat niin ikään (erityisesti poliittiseen) mainontaan liittyvät kysymykset.²⁰⁴ Toisaalta jos OSB antaa lukuisia tämän sisältöisiä suosituksia, olisi koko asetelman kannalta sangen erikoista, jos Meta ei ryhtyisi toimimaan niiden mukaan missään määrin. Lisäksi lienee todennäköistä, että OSB:n ratkaisukäytäntö tulee muutenkin vaikuttamaan Metan moderointipolitiikan sisältöön. Tämä siitä huolimatta, että OSB:n roolina on ensisijaisesti Metan arvojen ja yhteisönormien soveltaminen.

5 Oversight Board

Sananvapauden, tietojen vastaanottamisen ja julkiseen keskusteluun osallistumisen osatekijöiden demokraattisessa yhteiskunnassa voidaan sanoa olevan ytimellinen osa eurooppalaista demokraattista oikeusvaltiota, jonka toimintaedellytysten toteutumiseen vaikuttavat merkittävässä määrin internetin sosiaalisen median palvelut Facebook mukaan lukien. Lisäksi voidaan todeta, että Facebookin luomissa keskustelutiloissa on kyse demokraattisen oikeusvaltion olemassaolon kannalta olennaisista julkisuuden tiloista, joilta tulisi ideaalisesti odottaa tiettyjä elementtejä, jotka eivät nykyisellään toteudu. Julkisuusalueen konseptualisointi ei ole ongelmatonta, mutta tämän tutkimuksen valossa sen roolia tosiasiallisesti näyttelee internet ja erityisesti siellä sosiaalisen median eri areenat, johon lukeutuvat erityisesti Facebookin ja Instagramin kaikille julkiset sisällöt. Tätä painottaa se, että politiikkaan ja muihin yleisesti mielenkiintoa herättäviin aiheisiin liittyvä julkinen keskustelu tapahtuu suurissa määrin Facebookissa, mikä vastaa myös EIT:n, EN:n ja EU:n esiintuomia kantoja. Myös yhtäältä se, että Facebookin käyttäjä voi saada 'vallan vahtikoiran' aseman ja toisaalta se, että algoritmit haittaavat pluralismia, korostavat Facebookin ratkaisevaa asemaa.

OSB:n toiminta viittaa kehitykseen, jossa oikeusvaltion periaatteita pyritään ainakin nimellisesti suojaamaan kansallisvaltioiden ja julkisen vallan ulkopuolella. Tähän liittyy OSB:n toiminnan läpinäkyvyyttä lisäävä luonne sekä muutoksenhakumahdollisuuden tarjoaminen. OSB:tä eivät kuitenkaan sido ihmisoikeussopimukset ja sen vapaaehtoinen ihmisoikeuksien huomioonottaminen ei itsessään riitä ongelmattomasti turvaamaan oikeusvaltion, demokratian ja

---

²⁰⁴ Pollicino, Oreste – De Gregorio, Giovanni, Shedding Light on the Darkness of Content Moderation: The First Decisions of the Facebook Oversight Board, *VerfBlog*, 2021/2/05. [<https://verfassungsblog.de/fob-constitutionalism>] (Pollicino – De Gregorio 2021b).

sananvapausihmisoikeuden kolminaisuuden toteutumista. Sinänsä jo vapaaehtoisen sitoutumisen motiivit ovat relevantti kysymys, kun ilmiötä tarkastellaan modernin oikeuden syvärakenteen globalisaation näkökulmasta. Meta ja OSB:n voidaan katsoa liittyvän sellaisiin sangen perustavanlaatuisiin ympäröivän yhteiskunnan ja kulttuurin kehityskulkuihin ja muutoksiin, jotka Tuorin mukaan olisi huomioitava syvärakenteen konkretisoitumisessa. Tätä alleviivaa niiden vaikutus kansalaisyhteiskunnan toimintaan sekä julkisen keskustelun käymiseen.

Asetelma on sinänsä luonnollinen, sillä siinä missä valtio on luomansa (ja valtioiden muodostamien ylikansallisten elinten tuottaman) oikeuden sitoma, on Meta nykytilanteessa yksityisenä tahona sidottu itse tuottamiinsa käyttöehtoihin ja toisaalta liiketoiminnallisiin intresseihinsä, mitkä yhdessä voivat tuottaa lakeja tiukempia sääntöjä. OSB taas on sidottu Facebookin arvoihin ja yhteisönormeihin, ja OSB:n ratkaisukäytäntö tulee näyttämään millaisen painoarvon sananvapaus – siten kuin se on ihmisoikeussopimuksissa taattu – saa. Mikäli OSB omaksuisi tiukemman ihmisoikeuksien soveltamistavan, voisi tämä edesauttaa niiden laajamittaisten ongelmien ratkaisemista, joita tässä artikkelissa on tuotu esiin. Se myös toisi OSB:lle uudenlaista legitimitettä, jota on kyseenalaistettu sen sidoksista Facebookin intresseihin.²⁰⁵

Oikeusvaltioon kuuluvan vallanjaon näkökulmasta OSB:nkin tekemän ratkaisun tulisi olla vietävissä EIS 6 artiklassa tarkoitetun riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tästä ei ole toistaiseksi kokemusta, mutta se olisi tärkeää sen vuoksi, että itsenäiset ja ei-valtiolliset riidanratkaisumenettelyt eivät saisi käytännössä dominoivaa roolia, mikä ilmentäisi valtiollisen oikeuden oikeusnormien soveltamisen monopoliaseman murenemista. Sitä ei oikeusvaltion näkökulmasta luonnollisestikaan voisi pitää positiivisena kehityssuuntana. Access to justice -näkökulmasta OSB:n puute ilmenee juuri siinä, että se soveltaa Metan itsesääntelyä ja toisaalta ihmisoikeusnormistoa eri tavoin kuin EU:n jäsenvaltioiden tuomioistuimet, jolloin sen sanavapauden punninta poikkeaa niistä ratkaisevasti. Muutoksenhaun näkökulmasta ongelmallista on myös OSB:n valikoimien tapausten vähyyys suhteessa Facebookin käyttäjämäärään, joka oli joulukuussa 2022 3,07 miljardia.²⁰⁶ OSB

---

²⁰⁵ Lwin 2020, s. 84.

²⁰⁶ Meta Reports Fourth Quarter and Full Year 2023 Results. [<https://investor.fb.com/investor-news/press-release-details/2024/Meta-Reports-Fourth-Quarter-and-Full-Year-2023-Results-Initiates-Quarterly-Dividend/default.aspx>], lukumäärää kuvaa Facebookin kuukausittaisia käyttäjiä.

taas on ratkaissut 86 tapausta, joista 63 on koskenut Facebookissa olleita sisältöjä.²⁰⁷

EIT:n käytännössä valtiolle asettama positiivinen velvollisuus suojata sananvapautta myös yksityisten välisissä suhteissa puoltaa sitä näkökulmaa, että jonkinlainen valtioiden tai EU:n taholta luotu tehokas horisontaalivaikutus Facebookin kaltaisen sosiaalisen median kontekstissa olisi tarpeen. Facebookin ja Metan valta loukata ihmisten oikeuksia sananvapauden kohdalla on verrannollinen valtion valtaan. Tästä syystä Metan itsesääntelyä, johon OSB:n toiminta kuuluu, ei voida pitää yhteensopivana demokraattisen oikeusvaltion kanssa.

Näin ollen horisontaalivaikutuksen ulottaminen Facebookiin olisi perusteltua, jotta demokraattiseen oikeusvaltioon olennaisesti kuuluva julkinen keskustelu ja mielipiteenmuodostaminen voisi riittävällä tavalla toteutua – jos ei silloinkaan ideaalilla tavalla, niin ainakin suotuisammin. Vaikka näin ei tehtäisi, on OSB:n aktiivisella ihmisoikeuksien huomioimisella mahdollisuus vaikuttaa sananvapauden toteutumiseen yksityisten välisissä suhteissa. Juuri OSB:n ratkaisukäytäntö tulee osoittamaan osaltaan sen itseymmärrystä, joka toisaalta voi vaikuttaa myös koko Metan toimintaan. Tuorin katsannon mukainen välitön horisontaalivaikutus lienee kuitenkin ainoa tapa varmistaa ihmisoikeuden toteutuminen yksityisten välillä, koska juuri demokraattisen prosessin tuottama lakia soveltava eurooppalainen tuomioistuinlaitos julkisen vallan harjoittajana on sidottu ihmisoikeuksien toteuttamiseen oikeussuojaa tarjoamalla. Horisontaalivaikutus turvaisi myös oikeudellisen pluralismin ja polysentriseksi muuttuvan oikeuslähdeopin sisäistä koherenssia ja sitä kautta oikeudenmukaisuutta²⁰⁸.

Tutkimuksen aihealue koskettaa oikeusvaltion ytimellisiä osa-alueita ja vaatii oikeustieteelliseltä tutkimukselta huomion kohdentamista keskeisiin (ja tuorilaisittain syvätason) oikeudellisiin käsitteisiin. Näihin liittyvät kysymykset demokration, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien suhteesta verkkoyhteiskuntaan ja sen muutoksiin, jotka edellyttäisivät myös julkisuuden uudenlaista oikeusteoreettista analyysiä. Tältä osin digitaalisen julkisen alueen institutionalisoimista ja Metan kaltaisten yksityisten yritysten uudenlaista itseymmärrystä koskevat teoreettiset ehdotukset tuottavat lainopille muuttuvaa yhteiskuntatodelli-

---

²⁰⁷ Oversight Board: Case Decisions. [<https://www.oversightboard.com/decision/>]

²⁰⁸ Karhu 2020, s. 1021.

suutta käsittävän refleksiivisen käänteen. Kyseiset seikat liittyvät ennen kaikkea oikeusvaltioon kuuluvaan ajatukseen yksityisautonomian piiristä, jossa sosiaalisen median alustat harjoittavat yhteiskunnallista valtaa.